

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2006

Filip Lapka

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: filosofie
Studijní program: učitelství pro 2. stupeň základní školy
Kombinace: francouzský jazyk – občanská výchova
Zaměření DP občanská výchova

SOCIÁLNÍ DEVIACE A MASOVA MÉDIA
SOCIAL DEVIATIONS AND MEDIA
LES DÉVIATIONS SOCIALES ET LES MÉDIA

Diplomová práce: 2006 – FP–KFL – 130

Autor:

Filip Lapka

Podpis:

Adresa:

28. Října 1268

282 01 Český Brod

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Václavíková - Helšusová

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
53	17496	2	0	23	2

V Liberci dne: 28. 4. 2006

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Datum 28.4. 2006

Podpis

PODĚKOVÁNÍ:

Rád bych na tomto místě poděkoval všem, kteří mne podporovali a pomáhali mi v průběhu psaní diplomové práce i po celou dobu studia, jakožto i těm, kteří neváhali diskutovat se mnou nad tématem a prezentovat mi svůj vlastní názor. Velký dík za odborný dohled, podnětné rady, tolerantní přístup, trpělivost a psychickou podporu patří především PhDr. Lence Václavíkové Helšusové. Děkuji rovněž své rodině a svým přátelům za trpělivost a podporu.

Anotace

Diplomová práce se zabývá vztahem mezi masovými médii a sociálními deviacemi. Analyzuje, jakým způsobem masmédia ovlivňují společenské vztahy a odhaluje, která média mají v současné době největší vliv na sociálně deviantní chování ve společnosti. Práce se zaměřuje především na negativní dopad médií na mládež, který se promítá do osobnosti jedince a zároveň do jeho sociálního chování. Jsou zde prezentovány názory odborníků z různých vědních oborů, kteří se touto problematikou zabývají. Práce také předkládá nejnovější výsledky výzkumů z příslušných institucí.

Summary

This Diploma Thesis deals with relation between media and social deviations.

It analyses the media process and his influence to social relations and it reveals witch kind of media it has the biggest influence to social deviation conducts in the society. The Diploma Thesis is principally focused on negativ impact of media to young people witch is project to an individum and also to his social conduct. It presents the views of the specialists who deals with this problem and theirs research works.

Resumé

Le mémoire de maîtrise traite les relations entre les média et les déviations sociales. Il analyse de quelle façon les média influencent les relations sociales et il découvre quel média a la plus grande influence sur le comportement déviant dans la société aujourd'hui. Le mémoire se concentre sur les retombées négatives de média sur les jeunes qui se projete au comportement individuel à la société. Il y sont aussi présentés les opinions des spécialistes intéressés aux problèmes. Le travail porte aussi les recherches nouvelles concernant de la problématique.

OBSAH

Úvod

1. MASOVÁ KOMUNIKACE.....	1
1.1 Specifika masové komunikace.....	1
1.2 Význam masmédií.....	2
1.3 Média a společenské vztahy.....	3
1.3.1 Základní rozdíly v přístupu k médiím.....	3
1.3.2 Rozdílné teorie médií.....	5
1.4 Vývoj a charakteristika jednotlivých médií.....	7
2. Sociální deviace	14
2.1 Sociálně deviantní jevy.....	15
2.2 Sociální patologie.....	17
3. Psychologické důsledky médií.....	19
3.1 Psychologické důsledky televize.....	20
4. Násilí v médiích.....	22
4.1. Negativní vliv médií	22
4.2 Vliv elektronických médií na děti a mládež	24
4.3 Mediální násilí a jeho vliv na děti a mládež	27
5. Pornografie a erotické pořady	36
5.1 Internet a pornografie	38
5.2 Televize a pornografie	39
5.3 Pornografie a její rizika	40
6. Rizika a nežádoucí aktivity na internetu	41
6.1 Závislost na internetu	44
6.2 Příčiny závislosti na internetu	45
6.3 Závislost na počítačových hrách	48
6.4 Problematika využívání internetu dětmi	50
ZÁVĚR	53
Použitá literatura	54
Seznam příloh	56

ÚVOD

Životní styl současného člověka je významně ovlivněn masmédií. Využívání masmédií se stalo neoddělitelnou součástí života člověka v práci i ve volném čase. Volný čas lidí je převážně tráven s médii, hlavně s televizí a v poslední době také s počítačem a internetem. Téměř nikdo z nás si ani neuvědomuje jak naprostou a zcela přirozenou součástí našich životů se stala právě média.

S rozvojem nových technologií se také vyvíjí média. Přiznejme si, že zákonitě musí klesat prodej tisku, protože každý, kdo má, ať už v zaměstnání nebo ve škole, přístup k internetu, si raději zprávy přečte právě tam a navíc si je může přečíst přímo na pracovišti aniž by to vypadalo, že právě nic nedělá.

Právě tím jak nás média den co den obklopují a stávají se součástí nás samých, si ani neuvědomujeme jak na nás působí a ovlivňují nás, naši mezilidskou komunikaci, naše smysly.

Tím jak na nás média působí, jak nás ovlivňují se budeme zabývat v této práci. Budeme se věnovat hlavně negativním účinkům i když těch kladných je také dosti. Nejprve popíšeme charakter masové komunikace a její specifika a dále historický vývoj jednotlivých médií až po ta moderní, elektronická.

Poté vysvětlíme význam a pojetí pojmů jako je sociální deviace, sociálně deviantní jevy a jejich možnou spojitost s médii. Zamyslíme se i nad psychologickými důsledky médií.

Následně prostudujeme vliv násilí v médiích a jeho negativní dopad na jednotlivce i společnost, zaměříme se také na pornografii a její rizika především ve vztahu dětem a mládeži a také na rizika, která s sebou přináší internet.

V závěru zhodnotíme výsledky, ke kterým jsme dospěli a navrhneme jistá preventivní opatření.

1. MASOVÁ KOMUNIKACE

Téměř nikdo z nás si už dnešní svět nedokáže představit bez internetu, mobilního telefonu nebo televize. Můžeme tedy říci, že charakteristickým rysem dnešní civilizace je masová komunikace, která je chápána jako specifický druh sociální, mezilidské komunikace.

V průběhu celé práce budeme s pojmy jako masová komunikace, masová média a dále sociální deviace pracovat a proto je nezbytné tyto pojmy vysvětlit a zařadit do celkového kontextu. Nejprve se budeme snažit objasnit specifika masové komunikace, význam a postavení médií ve společnosti a v závěru kapitoly nastínit vývoj a charakteristiky jednotlivých médií.

1.1 Specifika masové komunikace

Specifičnost masové komunikace lze ukázat, překročíme-li základní sociálně-psychologický rámec lidského sdělování, který je definován na jedné straně mluvčím, na druhé příjemcem sdělení a sdělovaným obsahem. Vyjdeme-li ze stanoviska mluvčího, nepostihneme masovou komunikaci jako celek. Nepostihneme ji jako celek ani ze stanoviska příjemce. Vedle ostatních druhů komunikace jako je např. interpersonální, tkví specifičnost masové komunikace v tom, že „původcem a příjemcem sdělení není pouze jedinec, ale především množina lidí. Dalším specifickým rysem masové komunikace je její dostupnost každému potenciálnímu zájemci, dále pak skutečnost, že sdělení postupuje jednosměrně od původce k příjemci, kteří tu nejsou v přímém bezprostředním kontaktu a také to, že sdělení může přijímat osamocený jedinec, více jedinců, skupina i velké publikum.“¹

Význam a původ slova “masa“

Odlišnost mezi masovou komunikací a ostatními druhy sdělování reprezentuje význam slov “masa“ či “masový“. V literatuře zabývající se tímto typickým procesem současné společnosti však adjektivum “masový“ není chápáno jednoznačně. „Tato okolnost je důležitá pro pochopení komplexu podmínek ovlivňujících vznik a vývoj masové komunikace. Slovo “masa“ (lat. massa- hmota , tvárná hmota, těleso) se díky svému jazykovému původu používá v řadě evropských jazyků.

¹ Výrost, J.; Slaměník I. *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6, str. 126 – 128.

V minulých staletích termín využívali přírodovědci k označení hmoty či určitého množství hmoty. Odtud bylo slovo přejato do filosofie a později do psychologie a sociologie. Slovo „masa“ mělo tedy od počátku dva dosti odlišné významy:

a) množství hmoty nebo společenská masa jako velké množství lidí, jako hromadnost výskytu a

b) těsto, amorfnní hmota. tj.: slabou vnitřní organizovaností, neuvědomělostí apod.²“

Odborníci, kteří při studiu masové komunikace zdůrazňují technickou stránku procesu, prosazují spíše kvantitativní význam masovosti. Chápu ji jako revoluční přelom v dostupnosti a hromadnosti lidského sdělování, který byl bezprostředně spjat s technickými inovacemi realizovanými v průběhu devatenáctého a dvacátého století. Autoři, kteří se zabývají spíše sociálními příčinami a důsledky nových sdělovacích způsobů, zdůrazňují kvalitativní stránku masovosti. Masová komunikace je chápána jako fenomén, který se rozvíjí v masové společnosti.

1.2 Význam masmédií

Denis McQuail, profesor oboru masová komunikace na Amsterodamské univerzitě, ve svých tezích o vzniku prostředků masové komunikace vychází z předpokladu, že „masová média (zvláště noviny, televize a rozhlas) mají v moderních společnostech zásadní a stále vzrůstající význam, který je zřejmě způsoben tím, že jsou považována za:

- *zdroj moci* - potenciální prostředek vlivu, ovládní a prosazování inovací ve společnosti; pramen informací životně důležitých pro fungování většiny společenských institucí a základním nástrojem jejich přenosu;
- *prostředí* (či arénu), kde se na národní i mezinárodní úrovni odehrává celá řada událostí z oblasti veřejného života;
- *významný zdroj výkladů sociální reality a představ o ní*; proto jsou média také místem, kde jsou konstruovány, ukládány a nejviditelněji vyjadřovány změny v kultuře a hodnotách společností a skupin;

² JIRÁK, J.; KÖPPOVÁ, B. *Média a společnost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-697-7, str. 20.

- primárním klíčem ke slávě a k postavení známé osobnosti, stejně jako k účinnému vystupování na veřejnosti;
- zdrojem uspořádaných a veřejně sdílených významových soustav, které empiricky i hodnotově vymezují, co je normální; odchylky jsou pak signalizovány a poměřovány tím, co je považováno za veřejně akceptovanou podobu normality.³“

Média jsou také prostředkem zábavy a určují nejběžnější způsoby trávení volného času. Pomáhají ho rovněž organizovat. Výsledkem je skutečnost, že představují největší a stále se rozšiřující průmyslové odvětví, které nabízí mnoho pracovních příležitostí a bohatou škálu potenciálních ekonomických zisků.

1.3 Média a společenské vztahy

Je velice obtížné rozlišit a oddělit úvahy, které se zabývají médii a obecnějšími teoriemi společnosti. Přesto lze určit alespoň některé ze základních vztahů mezi médii a společností. Nejobecněji jsou masmédia považována za společenské instituce s vlastní svébytnou množinou pravidel a postupů, která jsou v celém rozsahu svých činností určována a omezována společností, v níž působí. Z toho vyplývá, že masmédia jsou v podstatě závislá na společnosti, zvláště na institucích, které představují a vykonávají politickou a ekonomickou moc. Je ovšem jasné, že sama média mohou mít na tyto instituce vliv a že se těší jistému stupni autonomie, který vyplývá z neustále vzrůstajícího objemu a rozsahu činností médií. Povaha vztahu mezi médii a společností je vždy podmíněna časově a místně. Média jsou producenti, distributoři a zdroje sdělení, které informují o nejrozličnějších událostech a okolnostech veřejného života.

1. 3.1 Základní rozdíly v přístupu k médiím

Pro oblast teorie médií je charakteristická velká pestrost přístupů. Vedle základního rozdělení politického spektra na levice a pravici, které hraje při strukturování teorií hlavní roli, existují ještě další dvě zásadně rozdílná pojetí vztahu mezi médii a společností.

³ Mc Quail, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-200-9, str. 21.

První pojetí rozděluje přístupy podle toho, zda se soustřeďují okolo pojmu “média” či “společnost”, tedy na “mediocentrické” a “sociocentrické”. „Mediocentrický přístup přisuzuje mnohem více autonomie a vlivu samotné komunikaci a soustřeďuje se na vlastní sféru mediálních aktivit. Druhý přístup chápe média jako odraz politických a ekonomických sil, takže teorie médií není z tohoto pohledu v podstatě nic jiného než zvláštní aplikace obecnější sociální teorie (Golding a Murdock, 1978)“⁴. Mediocentrická teorie chápe média jako primární činitele společenských změn a dále jako činitele, který je často sám ve vleku nevyhnutelného vývoje komunikačních technologií. „Ať už je společnost řízena médii nebo ne, je jistě pravda, že sama teorie masové komunikace je v jejich vleku, neboť má sklon reagovat na každou podstatnější změnu v technologii a struktuře médií.“⁵

Ve druhém pojetí se odborníci dělí na ty, kdo se zajímají především o oblast kultury a myšlení, a na ty, kteří zdůrazňují hlavně materiální podmínky a okolnosti. „Tento rozdíl přibližně odpovídá i dalším vybraným parametrům: napětí mezi humanistickým a vědeckým přístupem, kvalitativním a kvantitativním výkladem a subjektivním a objektivním pojetím. Přestože tyto rozdíly mohou působit dojmem, že jde toliko o nutnou dělbu práce v příliš rozsáhlé oblasti, jednotlivé přístupy v sobě často zahrnují protikladné a konkurující si představy o tom, jak nastolovat otázky, jak vést výzkum a jak předkládat vysvětlení. Oba základní přístupy jsou na sobě nezávislé, a ve skutečnosti tedy lze vysledovat několik různých náhledů na média a společnost (viz obrázek 1).“⁶

Čtyři typy přístupů lze popsat takto:

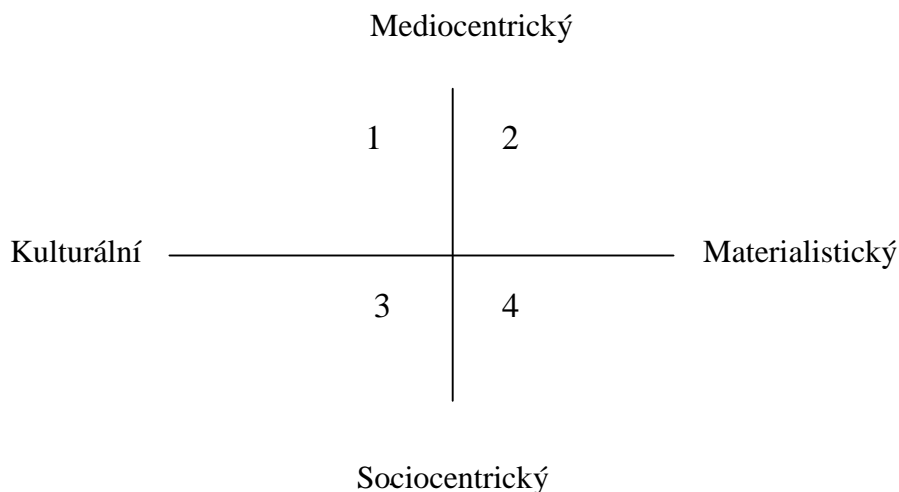
1. Medio-kulturální přístup věnuje hlavní pozornost obsahu a přijímání mediálních sdělení, jež jsou ovlivňovány bezprostředním osobním prostředím.
2. Medio-materialistický přístup věnuje hlavní pozornost politicko-ekonomickým a technologickým aspektům samotných médií.

⁴ Golding, P.; Murdock, G. (1978): *Theories of Communications and Theories of Society, Communication Research*, 5, 3: 390-356. Cit. dle Mc Quail, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, str. 23.

⁵ Mc Quail, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-200-9, str. 23.

⁶ *Tamtéž*, str. 23.

Obrázek1.: Typy mediálních teorií: podle dvou hlavních os (medio/sociocentrická a kulturní/ materialistická osa) lze určit čtyři hlavní přístupy ke studiu médií:

3. Socio-kulturní přístup se soustřeďuje hlavně na vliv, který mají různé společenské faktory na mediální produkci a její přijímání, a na funkce médií ve společnosti.

4. Socio-materialistický přístup nechápe média jako příčinu ekonomických a materiálních podmínek společnosti, ale především jako jejich odraz či důsledek.⁷

V každém z těchto přístupů můžeme nalézt radikálnější nebo konzervativnější pohled, nicméně sociálněvědní přístup se kloní k sociocentrickému nebo kulturnímu pohledu (případně k oběma).

1.3.2 Rozdílné typy teorií médií

Teorii zde chápeme jako množinu myšlenek, které nám mohou pomoci pochopit určitý jev, řídit činnost či předpovídat důsledky. Potom můžeme rozlišit přinejmenším čtyři typy teorií, jež jsou využitelné v oblasti masové komunikace:

- sociálněvědní
- normativní
- provozní
- každodenní⁸

⁷ Mc Quail, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. . 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80- 7178-200-9, str. 24.

⁸ *Tamtéž*, str. 24.

Sociálněvědní teorie

Tato teorie předkládá obecná tvrzení o povaze, fungování a účincích masové komunikace a je založené na systematickém a objektivním studiu médií a dalších významných zdrojů. Výsledky této teorie jsou dnes již rozsáhlé, ale jsou jen volně propojené, nedostatečně jasně formulované a nekonzistentní. Teorie také zahrnuje velice širokou škálu témat od vymezování tak obecných pojmů, jako je společnost, až po velice specializované otázky odesílání a přijímání informací jednotlivcem. Některé vědecké teorie se soustřeďují na průběh procesu přijímání informací, jiné se věnují praktickému využití poznatků v procesu veřejného informování a přesvědčování (Windahl a Signitzer, 1992).⁹

Normativní teorie

Zabývají se zkoumáním a předepisováním, jak se média mají chovat, mají-li být zviditelněny či zvýrazněny některé společenské hodnoty. Takové teorie obvykle vyrůstají z obecnější sociální teorie či ideologie dané společností. Jsou významné, neboť hrají roli při utváření a legitimizaci mediálních institucí a mají zásadní vliv na očekávání, jež s médii spojují ostatní sociální činitelé, a někdy dokonce i sami příjemci. Notný díl výzkumu masových médií je výsledkem snahy aplikovat na média jisté normy společenského či kulturního chování. Normativní teorie, které si daná společnost ve vztahu k médiím vytvořila, lze obvykle najít v zákonech, nařízeních, mediální politice, etických kodexech a veřejných debatách.¹⁰

Provozní teorie

Vztahují se k praktickým představám, které vyznávají a jimiž se řídí mediální praktici při své vlastní práci v médiích. Podobné soubory nashromážděných praktických poznatků lze najít ve většině organizací a profesionálních prostředí. V případě médií to pomáhá lépe uspořádat zkušenosti s celou řadou problémů, např. jak vybrat zprávy, jak uspokojit publikum, jak vytvořit účinnou reklamu, jak se udržet v mezích tolerance společnosti a jak navázat účinné vztahy ke zdrojům i k publiku. Na některých místech se tyto teorie překrývají s normativními – například pokud jde o novinářskou etiku.¹¹

⁹ Windahl, S.; Signitzer, B., Olson, J. (1992): *Using Communication Theory*. London and Newbury Park, CA: Sage Publications. Cit. dle McQuail, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-200-9, str. 24-25.

¹⁰ McQuail, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-200-9, str. 25.

¹¹ *Tamtéž*, str. 25.

Každodenní teorie

Jinak také nazvaná intuitivní (common-sense) teorie užívání médií, jež odkazuje ke znalostem, které všichni máme ze své dlouhé zkušenosti s médii a které nám umožňují pochopit, co se děje, jak médium zapadá do našeho každodenního života, jak bychom měli jeho obsah číst podle záměrů podavatele a jak jej skutečně číst chceme, jaké jsou rozdíly mezi jednotlivými teoriemi, jednotlivými typy obsahů, a mnoho dalších okolností. Z takové teorie vychází naše schopnost činit logická rozhodnutí, utvářet si vkus a činit soudy. Tato naše schopnost působí zpětně na podobu skutečné nabídky médií a určuje směr i meze vlivu médií (např. tím, že nám umožňuje rozlišit realitu od fikce, nebo prohlédnout přesvědčovací cíle a postupy reklamy atd.).¹²

Jak již bylo řečeno, tyto teorie nám usnadňují poznat a pochopit oblast masové komunikace, řeší její specializované otázky, zkoumají a popisují chování médií a pomáhají utřídit a uspořádat zkušenosti s těmito médii.

1.4 Vývoj a charakteristika jednotlivých masmédií

V této části se budeme zabývat charakteristikou a historickým vývojem jednotlivých masových médií od jejich počátku do dnešní podoby a dále pak jejich přibližným budoucím vývojem.

Můžeme říci, že hlavní a důležitou podmínkou pro vznik tištěných médií byl vynález knihtisku. „Jeho objevitelem byl někdy po roce 1450 Němec Johannes Gensfleisch von Gutenberg.“¹³

Tištěná média

Kniha: Na počátku dějin moderních médií stojí tištěná kniha. „Její objevení bylo jistě převratnou událostí svého druhu, i když původně šlo pouze o technický prostředek sloužící k reprodukci stejného nebo velmi podobného souboru textů. Sám tisk ovlivnil obsah postupně směrem ke svěštějšímu, praktičtějšímu a lidovějšímu dílům, zvláště v národních jazycích, stejně jako k politickým a náboženským pamfletům a traktátům.“¹⁴

¹² Mc Quail, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-200-9, str. 25-26.

¹³ Beneš, Z. *Dějiny Středověku*. 1. vyd. Praha: Práce, 1994. IBSN 80-208-0316-5, str. 136.

¹⁴ McQuail, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-200-9, str. 33.

První periodické noviny: Hlavním předchůdcem novin byly spíše letáky a bulletiny než knihy. Šířily se pomocí tehdy vznikajících poštovních služeb a soustředily se především na přenášení zpráv o událostech důležitých pro mezinárodní obchod a směnu.

První noviny se vyznačovaly periodicitou, komerční podstatou (byly volně v prodeji), mnohostranným využitím (sloužily k informování, zaznamenávání, inzerování, rozptýlení i k šíření klepů) a veřejným čili otevřeným charakterem.

Komerční noviny 17.století nelze považovat za původní zdroj; jednalo se o kompilaci, kterou sestavoval tiskař a vydavatel v jedné osobě. Oficiální tisk (noviny vydávané králem či vládou), se vyznačoval stejnými vlastnostmi, ale zazníval v něm významný tón autority a byl nástrojem sloužící zájmům státu. Komerční listy měly podobu, jež posléze dala tvář novinám jako společenské instituci. Zvláštnost novin ve srovnání jinými podobami kulturní komunikace tkví v jejich individualismu a orientaci na realitu, v užitkovosti, světskosti a celkové schopnosti vyhovět potřebám nové třídy: řemeslníkům a obchodníkům bydlícím ve městech. Masový tisk bývá nazýván „komerčním“, a to ze dvou hlavních důvodů: je provozován monopolistickými koncerny – kvůli tvorbě zisku a je přespříliš závislý na příjmech z reklamy výrobků (což nejen umožňuje, ale přímo podporuje vznik masové čtenářské obce). Komerční zaměření a způsob financování masového tisku vyvíjejí obrovský tlak na obsah novin, a sice směrem k politickému populismu a současně k podpoře obchodu, konzumerismu a svobodného podnikání (Curran, 1986).¹⁵

Film

Film se objevil na konci 19. století jako technická novinka. „Nabídl nejširší veřejnosti příběhy, podívanou, hudbu, dramata, komiku i technické triky. Film jako masové médium byl částečně reakcí na „vynález“ volného času – doby, kdy člověk není v práci – a částečně řešením problému, jak by měla celá rodina úsporně a společensky přijatelnou formou trávit volný čas. Film poskytl dělnické třídě některé kulturní prožitky, z nichž se již dříve mohli těšit ti, kteří byli společensky „výše“. Soudě podle jeho fenomenálního rozvoje, uspokojil film latentní poptávku ohromných rozměrů.

¹⁵ Curran, J. (1986): The Impact of Advertising on the British Mass Media, in R. Collins et al. (eds), *Media, Culture and Society*, pp. 309-335. Beverly Hills, CA, and London: Sage Publications. Cit. dle McQuail, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. 1. Vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-200-9, str. 36.

Jedna z příčin tohoto vývoje nebyla technologie ani společenské klima, nýbrž skutečnost, že film vyšel vstříc potřebám třídy, na níž nejvíce záleželo, a to městského obyvatelstva z nižší střední a dělnické vrstvy – tedy stejný aspekt, jaký stál u vzniku novin – i když tentokrát začal uspokojovat jiné potřeby a jinou třídu.

Charakterizovat film jako novou podobu „zábavního průmyslu“ však nestačí. V dějinách filmu se vyskytují tři významné momenty. První je užití filmu k propagandě, zvláště pokud jde o celonárodní či celospolečenské zájmy. Toto použití staví na jeho širokém dosahu, předpokládaném realismu, emocionálním dopadu a oblibě. Za další dva momenty v historii filmu lze považovat objevení několika škol filmového umění a vznik sociálního dokumentárního filmu. Od hlavního proudu vývoje filmu se liší tím, že kladou důraz na menšinové vidění světa nebo silně zdůrazňují požadavek realismu (popřípadě obojí).“¹⁶

Vysílání (broadcasting)

Rozhlas a televize jako masová média vyrostla z technologií, jež existovaly před nimi – z telefonu, telegrafu, pohyblivé i nehybné fotografie a nahrávání zvuku. I přes zjevné rozdíly mezi médii je lze dnes obě, v obsahu i užití, vykládat stejně. Na rozdíl od předcházejících komunikačních technologií vznikly rozhlas a televize, coby systémy vyvinuté především pro vysílání a přijímání, jako abstraktní procesy v podstatě bez definování přenášeného obsahu. Obě média si musela obsahy vypůjčit od již existujících médií – a jejich nejoblíbenější obsahy jsou proto odvozené: filmy, hudba, příběhy, zprávy i sport. Jejich hlavními rysy jsou: schopnost přímého sdělování, přenášení a zaznamenávání událostí ve chvíli, kdy se dějí; vysoký stupeň regulace, kontrola a udělování licencí veřejnými institucemi (původně technická nezbytnost, později se z toho stala směs demokratického rozhodování, státních zájmů, ekonomických výhod a institucionálních zvyklostí); distribuce od centra k periferii a spojování celostátní televize s politickým životem a mocenskými centry ve společnosti. Důsledkem je popularita těchto médií i jejich politický význam. Navzdory tomu, jak blízko mají k moci, si prakticky nikde nevydobyly jako svoje nezadatelné právo takovou svobodu, na rozdíl od tisku, aby mohly volně vyjadřovat názory a chovat se politicky zcela nezávisle.¹⁷

¹⁶ McQuail, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-20-9, str. 37-38.

¹⁷ *Tamtéž*, str. 38-39

Televize

Nyní se budeme věnovat televizi a jejímu vzniku, protože právě ona se stala nepostradatelnou součástí nejen našich domovů, ale také škol, restaurací, barů a dalších institucí a je doposud určitě nejrozšířenějším a v tomto smyslu nejmocnějším médiem na světě.

Televize se stala současným nejvlivnějším masovým sdělovacím prostředkem a byla anticipována na rozdíl od jiných médií s předstihem poměrně jasně. Idea elektrického přenosu obrazu po drátech byla sledována od 70. let předminulého století a v roce 1884 si dal patentovat první formu kompletního televizního přístroje P. Nipkow. Nipkowské mechanické principy obohatili využitím nově objevené neonové lampy ve dvacátých letech našeho století. Rozklad obrazu do vodorovných řádek přenášených postupně tak, že je celý obraz přenesen v čase kratším než je setrvačnost lidského oka, se opírá o stejné psychofyziologické zvláštnosti lidského vnímání jako u filmu. Meziválečný rozvoj televizní techniky byl výrazně demonstrován na Světovém veletrhu v New Yorku v r. 1939, avšak válka šíření televize přibrzdila. Po válce byl na několik let omezen vznik nových televizních stanic, dokud nebyl (po zkušenostech s rozhlasem po první světové válce) nalezen účinný regulační systém.

V Londýně byl znovu zahájen televizní provoz v roce 1946 a v USA došlo k novému rozvoji televizní sítě od r. 1952, u nás začalo pravidelné vysílání v r. 1953. Televizní technologie se dále rozvíjela jak zvyšováním počtu řádků, tak zaváděním barvy a koaxiálních kabelů až po dnešní přechod od analogového vysílání na digitální.

Televize se stala nejvíce sdílenou obecnou kulturou v dějinách lidstva. S růstem vlivu televize jako nástroje reklamy, zábavy, informací i výchovy rostl její vliv na formování systému hodnot lidí, zejména u dětí. Vytrvalým sledováním televize v domácím prostředí, kdy televize se ještě více než rozhlas ve své době stala přímo součástí domova, byl tento vliv na hodnotové systémy neustále posilován.

Jeden z technických pokroků v televizní technologii, záznam televizních programů na magnetickou pásku, nejprve usnadňoval přípravu televizních programů a jejich použití ve vhodné době, avšak postupně se tento princip stal základem relativně samostatné formy masového sdělovacího prostředku – *videa*. Video začalo stírat rozdíl mezi televizí a filmem, v určité míře je začalo i nahrazovat. Video umožnilo větší stupeň aktivního podílu jedince na užívání tohoto

prostředku, i jako producenta, i jako aktivně si vybírajícího konzumenta.(Výrost a Slaměník, 1998)¹⁸

Stejně tak jako se rozvíjela televizní technologie, vyvíjela se i technologie videa, jež je pomalu nahrazována DVD rekordéry, které přinášejí kvalitnější digitální záznam obrazu i zvuku.

Nová elektronická média

Takzvaná telematická média („telematická“ proto, že v sobě kombinují telekomunikaci a informatiku) jsou v nejnovější komunikační revoluci vítána s nadšením jako rozhodující článek, který nahradí televizní vysílání v jeho dnešní podobě. Termínem „nová elektronická média“ se rozumí soubor inovací soustředěných kolem systému, jehož podstatou je vizuální zobrazovací jednotka (televizní obrazovka) spojená s počítačovou sítí. Do hry je zapojeno několik typů technologií: přenosová technologie (kabelem nebo pomocí satelitu), miniaturizace, technologie ukládání a vyvolávání dat, technologie zobrazení (užívá pružnou kombinaci textu a grafiky), technologie ovládání (pomocí počítače). Hlavní rozdíly, jimiž se tato média liší od tzv. „starých médií jsou: decentralizace – dodání obsahu a výběr nejsou již převážně v rukou toho, kdo komunikovaný obsah dodává; vysoká kapacita – přenos pomocí kabelu či satelitu překonává dřívější omezení daná náklady, vzdáleností a objemem; interaktivita – příjemce si může vybírat, může odpovídat, vyměňovat si obsahy a přímo se spojit s dalšími příjemci; a konečně flexibilita formy, obsahu i užití. Mezi nová telematická média patří teletext (více dodatečných textových informací v podobě doplňku k televiznímu programu), videotex (poskytuje, prostřednictvím telefonní sítě, daleko rozsáhlejší a pestřejší informace uložené v počítači); dále pak počítačové videohry, virtuální realita, videonahrávky všeho druhu, CD-ROM (compact disc–read only memory, tedy kompaktní disk představující paměť, z níž lze pouze načítat), nabízí pružný a snadný přístup k velkému souboru informací, a sice v podobě disku, ze kterého umí počítač číst; v neposlední řadě také interaktivní média (např. internet), která odkryla velký potenciál nejrozličnějších typů poskytování a výměny informací a navíc otevřela možnosti individuálního přístupu k rozmanitým službám a uspokojování poptávek po nejrozličnějších druzích obsahů.

¹⁸ Výrost, J.; Slaměník, I. *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178269-6, str. 138-139.

Nová elektronická média představují pro produkci, distribuci i základní podoby stávajících audiovizuálních médií hrozbu. Například produkci již není třeba soustředit do rozsáhlých, centralizovaných institucí, jak je to typické pro film a televizi, ani integrovat s distribucí, jak to většinou dělá televize a rozhlas. Ani tištěná média nejsou vůči těmto změnám imunní, neboť přímé elektronické dodávání psaných (jakoby tištěných) textů do domácností se stalo skutečností a organizace výroby, stejně jako novinářská a autorská práce, je stále více komputerovaná.¹⁹

Internet

Technickým základem internetu je předávání multimediálních informací mezi počítači. Podstatou funkce tohoto zatím nejvyspělejšího komunikačního přístroje je ovšem nikoli technika, nýbrž organizační řešení, založené na myšlence celosvětové volně vytvářené sítě bez centra a prakticky bez výrazného hierarchického členění.

Vznik a nedlouhá historie internetu sahá do konce 60. let 20. století., kdy se v nejvyspělejších státech světa sešly potřeby dvou zcela odlišných oblastí a technické možnosti oblasti třetí. Ministerstvo obrany USA hledalo systém spojení odolný proti rušení a útoku na centrální uzel. Vědecká komunita ve stejné době pocítovala potřebu rychlé a flexibilní komunikace, odpovídající vzrůstající týmovosti vědecké práce a potřebě přenášet rychle větší objemy dat. V roce 1969 se poprvé podařilo navázat dálkové spojení počítačů. Bylo nazváno ARPANET – pokusná síť čtyř amerických univerzit. Zrodilo se tak dynamické trasování a princip „každý komunikuje s každým“ bez centrálního (zranitelného) uzlu. To bylo přesně to, co Pentagon potřeboval. Během 70. let vypracoval V.G. Cerf provozní jazyk a režim, zvaný protokol TCP/IP). Mezitím se oddělily vojenské aplikace pod názvem Milnet a akademická obec provozovala svůj Arpanet nekomerčně, ale v 80. letech se prostředek otevřel i široké veřejnosti a vznikl komerční NSFNET, datového přenosu FTP a konečně T. Bernes-Lee ze Švýcarska navrhuje dodnes platný systém a název WWW – World Wide Web. Na přelomu 80. a 90. let převládají již komerční sítě pod názvem internet.²⁰

¹⁹ McQuail, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-20-9, str. 41-42.

²⁰ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 158-159.

Budoucí vývoj médií

Vývoj elektronických médií není zdaleka ukončen a multimédia jsou jeho dalším stádiem. Hlavní proud nynějšího vývoje rozhlasu a hlavně televize vedle digitalizace může pokračovat zejména těmito cestami:

Klasická bezplatná televize (free TV), placený kanál (pay TV, pay-per-channel), placené sledované pořady (pay-per-view), přímý nákup z domu prostřednictvím kabelové TV (teleshopping, homeshopping), okamžité individuální předvedení pořadu z nabídky (video-on-demand), interaktivní TV, umožňující zásahy do okamžité prezentovaného vybraného pořadu (interactive TV).

Na interaktivní televizi pak bezprostředně naváže *domácí multimediální komunikační centrum*, pomocí něhož budou členové domácnosti realizovat veškeré formy komunikace od (video)telefonu přes fax, rozhlasový a televizní přijímač a počítač s napojením na celo-světové multimediální počítačové informační sítě, ale také na pult centralizované bezpečnostní ochrany, na mobilní síť pro dálkové ovládání domácích přístrojů atd. Nedávno ohlásila svůj model takového zařízení firma Microsoft pod názvem Microsoft TV Foundation Edition.

Na závěr tohoto stručného historického přehledu je nutné podotknout, **„že vývoj masmédií výrazně ovlivňoval společenské procesy a zároveň byl jimi sám determinován. To v sobě zahrnovalo vliv na lidskou psychiku i úlohu lidské psychiky v těchto procesech.“**²¹ Masová komunikace má velkou sílu a může příjemce velmi snadno a rychle ovlivnit. Ovlivňuje například nejen jeho mínění, ale hlavně psychiku. V této souvislosti můžeme zmínit například propagandu, která média používá jako prostředek k ovlivnění celých národů. Můžeme zde také uvést sociálně-psychologický pohled na utváření, resp. změnu postojů jedince, „které jsou utvářeny na základě zkušeností, jsou proměnné a mohou být modifikovány –mimo jiné masmédi.“²² Můžeme mluvit také o znečitlivění, které vychází z představy, že je-li někdo dlouhodobě vystavován emocionálně vzrušivým podnětů, např. častému sledování násilných filmů, může vůči těmto podnětům znečitlivět, zvyknout si na ně. Nutno ovšem podotknout, že ne vždy je vliv masmédií na lidskou psychiku negativní. Může obsahovat také např. výchovné nebo zábavné prvky.

²¹ Výrost, J.; Slaměník, I. *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178269-6, str. 139.

²² *Tamtéž*, str. 140

Chceme-li charakterizovat aktuální stav v oblasti výskytu sociálně patologických jevů, pak k nejzávažnějším problémům patří rostoucí procento trestné činnosti dětí a mladistvých, snižování věku pachatelů trestné činnosti, nárůst recidivy páčání trestných činů dětmi a mladistvými, stoupá agresivita a zejména brutalita mladé generace, množí se případy dětské prostituce, dětské pornografie, roste kriminalita často spojená s xenofobií, gamblerstvím, či drogami. Mezi další problémy je možno zařadit negativní vliv násilí, které je velmi často prezentováno ve sdělovacích prostředcích. Je možno poukázat na neřešené otázky zamezení přístupu dětí k materiálům s násilnou, sadistickou a pornografickou tematikou, která je prezentována na různých nosičích informací, a to Internet nevyjímaje. Jde o signál, že není zcela dořešena úloha a zodpovědnost médií.

2. Sociální deviace

Termínem sociální deviace označujeme porušení nebo podstatnou odchylku od některé sociální normy, případně od skupiny sociálních norem, porušení formálních očekávání případně neformálních požadavků kladených na lidské chování v dané společnosti. Sociální norma je termín, který je v sociologii používán v širším významu než např. v právu. Nejsou to zde pouze zákony, ale i náboženské a etické normy, normy vztahující se k určitým zvykům, obyčejům a rituálům ve společnosti. Lidské chování se může odchylovat od sociální normy jak ve smyslu jejího dodržování až do krajnosti – pozitivní deviace, (např. militantní abstinentsví), tak ve smyslu jejího absolutního porušení – negativní deviace, (např. alkoholismus).

Žádná norma není dodržována přesně. Její dodržování podléhá tzv. normálnímu rozložení. Podoba této křivky vypovídá o tom, že největší proporce lidí danou normu zhruba dodržuje a s narůstající distancí od normy v obou směrech klesá počet takto se chovajících jedinců. V každé společnosti existuje ve vztahu k určitým normám určitý toleranční limit, který vypovídá o tom, jakou míru nepřesnosti při dodržování té které normy je daná společnost ochotna v daném čase tolerovat. Toleranční limit je pro různá překročení norem různý v různých společnostech a mění se i v rámci jedné společnosti uvnitř různých společenských skupin i v průběhu času vlivem řady okolností. Stejně jako se mění toleranční limit, mění se i samotné normy tak, jako se vyvíjí společnosti. Změny sociálních norem kopírují změny hodnot a hodnocení určitých typů chování vlivem změn v sociálním, ekonomickém a politickém klimatu společností. Společnosti navíc nebývají vnitřně

homogenní. Často v jejich rámci nalezneme paralelní existenci hodnotových struktur, které problematizují jednoduché označování a oddělování deviantního a nedevariantního chování. Konkrétně tak dochází ke změnám ve vnímání určitých forem chování a ke změnám v jeho hodnocení. Navíc existence paralelních hodnotových struktur může často předznamenávat realizaci společenské změny, která pak zpěvrací významy a hodnocení lidského chování.

Dále je třeba zmínit systém sankcí stojících za dodržováním sociálních norem. Termínem sankce označujeme všechny mechanismy, které vedou k posílení sociálních norem ve vědomí lidí prostřednictvím odměn, tzv. pozitivní sankce nebo prostřednictvím trestu za porušení normy, tj. negativní sankce. Sankce mohou mít různou míru formalizace. Formální sankce jsou přesně definovaná pravidla a postupy – často v písemné podobě – pro aplikaci různých trestů v závislosti na normách společnosti a lidském chování. Posledním termínem v tomto obecném výčtu je termín sociální kontrola, který zahrnuje všechny mechanismy formální i neformální povahy, kterými se společnost chrání proti narušitelům v zájmu udržení sociálního konsensu. Toto udržení sociálního konsensu prostřednictvím institucí sociální kontroly je nezbytnou podmínkou fungování společnosti jak v období její relativní stability, tak i v obdobích sociální změny. Neformální instituce sociální kontroly mohou představovat např. rodiče, sousedé a za formální instituce sociální kontroly pak mohou být považovány např. soudy nebo policie. Za významný problém je považováno dosažení optimální míry sociální kontroly ve společnosti. Je – li příliš silná, klesá obvykle míra sociálních deviací, je však vykoupena pocitem neustálého dohledu nad chováním jedinců (společnost má rysy totalitarismu a stagnuje). V případě nedostatku sociální kontroly stoupá počet sociálních deviací a to může v extrémním případě vyústit v rozpad sociálního konsensu.²³

2.1 Sociálně deviantní jevy

Deviace je podle Hrčky²⁴ pojímána v obecném pojetí jako kterákoli *odchylka od normální struktury či funkce*. Může se vyskytovat u jakéhokoli jevu v přírodě či ve společnosti. Čím je jev složitější a variabilnější, tím větší je předpoklad výskytu deviace.

²³ Munková, G. *Sociální deviace*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0279-2, str. 10-18.

²⁴ Hrčka, M. *Sociální deviace*. 1. vyd. Praha: Slon, 2001. ISBN 80-85850-68-0, str. 11

Hrčka ve své knize rozlišuje deviace jako kvalitu a kvantitu. *Deviace jako kvalitu* chápe jako odchylku od normální struktury nebo funkce jevu, *deviace jako kvantita* odráží počet případů v určitém souboru konkrétního jevu a míru jejich odchylky od normality. „Vzhledem k tomu, že jednotlivé jevy představují ve své variabilitě kontinuum míry odchylky od normálního stavu k deviaci, *za deviaci je možno považovat až určitou míru odchylky od určeného standardu*, který normální úroveň jevu určuje. Není přitom řečeno ve kterém směru odchylka probíhá, zda jde o *projev pozitivní či negativní*. Na rozdíl od sociální patologie, negativních společenských jevů apod. je pojem deviace hodnotově a emocionálně neutrální. V praxi však převládá pojetí deviace v negativním slova smyslu.“²⁵

Vzhledem k velkému počtu deviací můžeme tyto dělit na deviace nesociální a sociální. Mezi nesociální řadíme deviace u nesociálních objektů, které nevytvářejí organizovaná společenství a mezi kterými neexistují sociální vztahy (například jednodušší organismy, předměty).

O sociální deviaci mluvíme u objektů sociální povahy, u objektů, kde se vyskytují sociální vztahy a sociální interakce (například společenství lidí).

Do skupiny sociálních deviací patří následující skupiny stavů:

1. *Zjevné deviantní chování (rozpoznané, označené).*
2. *Zjevné poruchy psychických funkcí jedince, zpravidla se neobjevují samostatně, ale jako forma deviantního chování.*
3. *Zjevné deviantní fyzické charakteristiky při normálním chování (nemoci, malformace, defekty apod.)*
4. *Zjevné deviantní sociální charakteristiky při normálním vzhledu a chování (nemanželské dítě, rozvedený jedinec apod.)*²⁶

²⁵ Hrčka, M. *Sociální deviace*. 1. vyd. Praha: Slon, 2001. ISBN 80-85850-68-0, str. 13.

²⁶ *Tamtéž*, str. 16.

Vidíme, že sociální deviace nelze chápat pouze jako deviantní chování. Hrčka proto navrhuje použití výrazu sociálně deviantní projevy, které dělí na *behaviorální* (deviantní chování) a *nonbehaviorální* (fyzické, sociální, popřípadě psychologické deviantní charakteristiky). „Tyto typy se mohou u téhož jedince kombinovat nebo v sebe navzájem přecházet.“²⁷

2.2 Sociální patologie

Označení sociálně patologické jevy budeme chápat nikoli pouze jako synonymum k termínu sociální deviace, ale jako zjevné deviantní chování z hlediska typů a projevů negativně hodnocené, problematické, společensky nežádoucí, poškozující subjekt deviace, objekt deviace, popřípadě obojí.

Mezi takovéto zjevné deviantní chování můžeme zařadit: *poruchy chování, delikvenci, automutilaci* (sebepoškozování), *suicidia* (sebevražda), *problematiku návykové užívání drog*.

Poruchy chování

Záškoláctví, vandalismus, vražda, automulitace (sebepoškozování), suicidium (sebevražda), lži, krádeže, opuštění domova.

Delikvence

Jedná se o označení všech trestných jednání spáchaných osobami, které překročily hranici věku, nad níž podléhají trestnosti podle zákona. Někteří odborníci mluví o tzv. „*juvenilní delikvenci*“.²⁸ Tímto termínem některé obory označují kriminalitu mladistvých. „Kriminalita je termín vyjadřující souhrn aktivit (zpravidla sociálně podmíněných), které ve zvýšené míře ohrožují společnost a jsou prohlášeny za trestné činy či přečiny.“²⁹

Užívání drog

Jedním z mnoha činitelů, kteří zvyšují riziko užívání alkoholu a nealkoholových drog u dětí a dospívajících je také propagace násilí a drog v reklamě, ve sdělovacích prostředcích apod.

²⁷ Hrčka, M. *Sociální deviace*. 1. vyd. Praha: Slon, 2001. ISBN 80-85850-68-0, str. 17.

²⁸ Matoušek, O.; Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80 – 7178 – 771 – X, str. 11.

²⁹ *Tamtéž*, str. 9.

Vedle již zmíněné kriminality a toxikomanie existuje ještě mnoho druhů sociální deviace, jako jsou mentální onemocnění, sexuální deviace (pedofilie, nekrofilie), špatná péče o zdraví, špatný postoj ke vzdělání, šikana ve škole, ale i prostituce.

Prostituce

Prostituce (z lat. prostituere) je poskytování sexuálních služeb (obvykle manuální stimulace, orální sex, pohlavní styk nebo anální sex) za úplaty nebo jakoukoli jinou protihodnotu. Oficiální české označení pro muže takovou službu poskytující je prostitut, pro ženu prostitutka.

Většinu prostituujících tvoří ženy. To je dáno poptávkou. I většina prostitutek má mužskou klientelu. Bohužel v tomto výčtu není možné opomenout také dětskou prostituci. Své služby nabízejí nejrozličnějšími způsoby. Klasicky přímo na ulici, ve specializovaných podnicích (nevěstinec, veřejný či vykřičený dům) či v barech a nočních podnicích. Rozšířené jsou také služby označované jako escort servis, kdy tzv. callgirl, resp. callboy, přijíždí na objednávku přímo za zákazníkem a poskytují mu sexuální služby v jeho prostorách.³⁰

V tomto případě má velký význam internet, kde si zákazník může předem prohlédnout fotografie toho, koho si vybral a přečíst jeho stručný popis. Vše řídí a objednává ze svého domova, takže pro firmu, která tyto služby nabízí, je absolutně anonymní a odpadá tak ostych, který by se dostavil při osobním kontaktu.

Můžeme tedy říci, že v dnešní době, kdy se rychlé internetové připojení stále více dostává do domácností, hrozí využívání internetu jednotlivci pro účely, jako je výše zmiňované objednávání sexuálních služeb po internetu, objednávání drog, ale také třeba pro distribuci pornografie s pedofilní tematikou.

³⁰ Fleischmann, Otakar. *Prevence sociálně patologických jevů*. [online] 27. 12. 2001, dostupné na [www: http://pf.ujep.cz/ccv/informace/materialy/Fleischmann/so_flei_prevsopatj.doc](http://pf.ujep.cz/ccv/informace/materialy/Fleischmann/so_flei_prevsopatj.doc)

3. Psychologické důsledky médií

Elektronická média přinesla řadu nových nebo vystupňovaných rizik. V následující části se je pokusíme postihnout. Je možné shrnout je do následujícího výčtu:

- nevyvážené a nepluralitní popisování skutečnosti
- **cílené ovlivňování vědomí i podvědomí**
- bulvarizace médií (do řady elektronických médií pronikají programové rysy a typy zábavy i informací, charakteristické původně pro bulvární tisk a nověji i pro nepokrytě bulvární elektronická média)
- **reportáže a záběry reálných intimních situací** (posunují práh vnímání intimity, snižují míru ochrany soukromí, dochází vlastně k „masovému voyeurství“) příkladem mohou být např. tzv. *reality show* ⁽¹⁾
- neetické a škodlivé pořady (obrazy zvířecího i lidského utrpení, naturalistické reportáže o umírání konkrétního člověka, atd.)
- negativismus médií (tendence k převaze negativních zpráv)
- tendence ke krajnostem a honba za senzacemi
- psychologické důsledky televize³¹

ad (1) *Reality show* – v současnosti se stala velmi populární reality show jménem *Vyvolení*. Tento formát zábavy je ale podle mého názoru velmi nebezpečný, protože i přes určitou cenzuru prezentuje reálné násilí, hlavně verbální, leckdy také fyzické. Zadávané úkoly a výběr protagonistů už předem naznačují, že by mohlo dojít k sexuálníм střetům, ke kterým jsou do jisté míry vlastně i nabádáni. Nutné je také určitě zmínit konzumaci alkoholu, který vede k různým, někdy agresivním, jindy sexuálníм aktivitám.

Za povšimnutí také stojí, jak tato show pronikla do všech médií. Nejen do televize, ale také do rádia a samozřejmě a na internet, kde se vedou různé diskuse o protagonistech, úkolech atd. V příloze je uveden zajímavý článek s názvem „*Kde se bere síla reality show*“, který se zabývá psychologií takového show.

³¹ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 71-88.

3.1 Psychologické důsledky televize

Vedle ostatních médií má televize bezesporu dominantní vliv na psychiku diváka, protože se u její obrazovky tráví spousta času. Televizní kultura má svá specifika. Je pohodlná – není nutná fantazie jako při četbě, prožitek je více bezprostřednější a tedy také méně kriticky přijímaný. Není nutné ani důstojné vystupování, chování a oblečení – na rozdíl od divadla a dokonce i od kina, což opět odpoutává intelekt a vede ke vnímání vývojově nejstaršími „živočišnými“ kanály. Vnímání je tedy vcelku intenzivní, zároveň však nekritické, bezmyšlenkovité a občas dokonce polovědomé.

Televizi lze podle Musila přirovnat k dobrému příteli – „...je bezprostřední a povídá si s vámi o spoustě věcí. Je tady ovšem rozdíl – nelze se ptát, nelze diskutovat a nelze odporovat. Lze pouze akceptovat nebo vypnout. Jinak řečeno: jediné povolené reakce jsou *ztotožnění*, nebo vypnutí.“³²

Do všech společenských věd se postupně dostává otázka, jak ovlivňují média naše chování a jednání. Stejnou otázku, tedy, zda a jak moderní média působí svými specifickými vlastnostmi i svojí přitažlivostí a přístupností na psychiku jedince si položila také psychologie.

Problematické důsledky nadměrného sledování klasické televize na lidskou psychiku lze spatřovat v těchto oblastech:

- způsob a podmínky sledování TV pořadů *nepodporují soustředění*, které je základní podmínkou uměleckého prožitku i vnímání pravdy sdělení, čili otupuje vnímání;
- *konfrontační styl médií* je bohužel častou formou, kterou se média pokoušejí demonstrovat svoji vyváženost; postrádá diskusi, dialog;
- *povrchnost obsahu a rychlý sled obrazových vjemů* v televizi působí ve směru vyřazení vyšších složek inteligence, minimalizuje tedy vnímání v souvislostech, rozlišování a hodnocení;

³² Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 89-95.

- vytváření *pseudoreality*, tedy vznik faktoidu (umělé pravdy) – jak sám kdysi odhalil své plány na nový pořad ČT1 „Stalo se“ například Jiří Podlipný, který pronesl: „Nebudeme do informací zasahovat a zkreslovat je, jenom je jinak pospojujeme“;

Faktoidní (adj.: faktoidní je odvozeno od substantiva faktoid, viz výše) televizní zobrazení má tyto charakteristické rysy:

- fragmentace skutečnosti – televize rozloží každý děj či obraz na dílčí fragmenty, z nichž lze složit mnoho různých obrazů světa podle vůle autora skládky
- destrukce času - časový střih ruší časovou posloupnost, což ruší nejen vnímání původních souvislostí, nýbrž relativizuje i pojem kauzality;
- *mediální obraz světa*, složený z faktoidů vytváří poměrně konsistentní dojem, předstírající více či méně explicitně realitu; zvyšování vlivu médií na vidění světa vede k tomu, že již není nutno totožnost obou světů – reálného a zprostředkovaného – předstírat; moderní komerční televize tak postupně legitimizuje sebe a svůj mediální svět jako zábavnější, pestřejší a vcelku lepší; konečným výsledkem je nová třída lidí – *vidiotů*, definovaných jako ti, kteří pokládají televizi za věrný obraz života;
- *pasivita* při vnímání televize vede k návyku a preferování pasivity jako vyzkoušeného postupu bezproblémového přežívání;³³

Není pochyb, že s bulvární televizí a akčními filmy divák prožije spoustu naprosto extrémních dobrodružství. „Přesněji řečeno přežije, nejen prožije, byť v náhradním životě. Kromě anetického syndromu (necitlivosti vůči cizí bolesti) a motivace k bezskrupulóznímu používání násilí si tak televizní divák pěstuje také výrazné podcenění rizika, a tím si snižuje schopnost adekvátně reagovat v situaci ohrožení.“³⁴

Z toho vyplývá, že je zde tendence k přijímání televize jako náhradního života, které může být zvláště silné v jisté frustrující společenské nebo osobní situaci. Tento aspekt může být významný např. v totalitních režimech rozvojových zemích, kde spolupůsobí při propagandistickém manipulování společnosti.

³³ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 90- 95.

³⁴ *Tamtéž*, str. 95.

4. Násilí v médiích

Vývoj masových médií doprovázejí obavy z toho, že násilné obsahy mohou mít negativní dopad na uživatele, zvláště na děti. Tyto obavy se nejvíce spojují se sledováním televize, videa a hraním počítačových videoher. „Soustředěný zájem o problematiku násilí zachycovaného v médiích vedl k tomu, že se dnes jedná velmi důkladně zpracovaný a utříděný typ mediovaného obsahu.“³⁵ Pozornost je přitom soustředěna na obsahy, které zobrazují fyzické násilí, tedy záměrné tělesné působení na druhého s jasným úmyslem poškodit mu zdraví nebo ho zbavit života, popř. mu alespoň působit bolest. Rozlišuje se především násilí *implicitní* (tedy pouze naznačené, které si musí uživatel domyslet či představit) od *explicitního* (předvedeného nebo podrobně popsáného, zpravidla včetně následků) a dále násilí *faktické* (předváděné např. ve zpravodajství, kde je inspirované skutečnými událostmi, či ve sportovních přenosech) od *fiktivního* (předváděného ve smyšlených příbězích, jakými jsou např. kriminální či akční filmy).

„Násilí předváděné v médiích je možné analyzovat podle toho, jakou roli sehrává v kontextu, v němž je předváděno – je-li samoučelným „zpestřením“ děje, nebo prvním a jediným řešením jakéhokoli problému, nebo je-li do děje zakomponováno jako krajní řešení, jako nepřijatelný způsob jednání apod. V tomto smyslu je vlastně analýza násilných mediovaných obsahů jen doplňkem ke studiu možných účinků médií.“³⁶

4.1 Negativní vliv médií

Nárůst mediální nabídky v průběhu osmdesátých let vedl k zesílení obav z možného negativního vlivu médií a k novým výzkumům soustřeďujících se zejména na účinky takových jevů, jako je náruživé diváctví, produkce fiktivního násilí a dalších jevů. V roce 1983 vydává Národní ústav pro duševní zdraví (NIMH) zprávu o vztahu mezi chováním a televizí, v níž je jasně u dětí dospívajících identifikován vztah mezi sledováním násilí v televizi a následným agresivním chováním. „Pochopitelně nezačnou být agresivní všechny děti, ale korelace mezi násilím a agresí je zřejmá“ (NIMH, 1983, s. 28)³⁷

³⁵ Jirák, J.; Köpplová, B. *Média a společnost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-697-7, str. 126.

³⁶ *Tamtéž*, str. 127

³⁷ NIMH (Nations Institute for Mental Health) (1983). Television and behavior: *Ten years of scientific progress and implications for the eighties*. In.: Wartella, E. a Whitney, D.C. (eds.): Mass Communication Review Yearbook. Beverly Hills, CA: Sage, vol. 4, s. 23-25. Cit. dle: Jirák, J.; Köpplová, B. *Média a společnost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-697-7, str. 175.

Pokud jde o možné či pozorované účinky jednotlivých obsahů je pozornost soustředěna především na následující typy obsahů, zvláště na :

- a) mediální násilí (násilné obsahy)*
- b) otevřené zobrazování sexuálních aktivit (sexuálně explicitní obsahy)*
- c) zneklidňující a odpuzující obsahy*³⁸

ad a) Pokud jde o obsahy, od šedesátých let 20. století, v souvislosti s rozvojem kultivační teorie, se zájem stále více zaměřuje především na násilí nabízené v televizním vysílání, později také na videokazetách a v počítačových hrách. Analýza prokázala, že sledování násilných obsahů může mít za určitých okolností na diváky nepříznivý dopad. Zvláště dětem mohou být násilné obsahy škodlivé, pokud je splněno následujících pět podmínek:

- *násilník je prezentován jako přitažlivá osoba;*
- *násilí je prezentováno jako ospravedlnitelné;*
- *násilí není nijak potrestáno (odporem, kritikou ani trestem);*
- *pro oběti má násilné jednání minimální důsledky;*
- *násilí je prezentováno tak, že divákovi připadá realistické. (Federman, 1998)*³⁹

Obavy z násilných obsahů se soustřednějším především na společenská rizika, např. nebezpečí nápodoby, různé druhy mravní újmy (znecitlivění k reálnému násilí ve společnosti či vyvolávání úzkosti a strachu) atd. Největším problémem je jednak určení míry násilí, která už je nebezpečná, jednak hledání mechanismu, jímž násilí na uživatele mediálních sdělení působí.

ad b) Jedná se především o obsahy zaměřené na otevřené a názorné (a z hlediska děje samoučelné) zobrazování sexuálních aktivit, tedy na pornografii. Té se přisuzuje schopnost vyvolat pohlavní vzrušení, popř. změny v postojích k sexuálnímu chování, znecitlivění a závislost.

³⁸ Jirák, J.; Köpplová, B. *Média a společnost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-697-7, str. 188.

³⁹ Federman, J. (ed. 998). *National Television Violence Study*. Santa Barbara, CA: Regents of the University of California, vol. 3. Cit. dle: Jirák, J.; Köpplová, B. *Média a společnost*. Praha:(2003), str. 189.

Stejně jako u násilných obsahů i zde hraje velmi významnou roli kontext – okolnosti, do nichž je sexuálně explicitní obsah vsazen.

ad c) S otevřeným zobrazováním zneklidňujících a odpuzujících obsahů, jako jsou horory či některé thrillery, bývá často spojován účinek katarze⁴⁰, v horším případě účinek ztotožnění či znechucení. Vyskytují se i obavy, že tento typ obsahů může vést k sadistickému potěšení vyplývajícimu z identifikace se zřůdami a vrahy (King, 1981)⁴¹, z radosti nad drasticky porušeným tabu apod.

4.2 Vliv elektronických médií na děti a mládež

Všechny pozitivní i negativní efekty sledování elektronických médií představují specifický problém ve vztahu k nedospělým divákům. Děti a zejména mládež představují velmi důležitou cílovou skupinu mediální reklamy, jednak jako spotřebitelé svého specifického trhu (trh hraček a populární hudby), jednak s ohledem na možnost *vtištění jistých vzorců chování*, které se zhodnotí např. v okamžiku vstupu mladého diváka mezi ekonomicky aktivní vrstvy.

Při hodnocení vlivu médií je třeba vycházet z toho, že *napodobování* je psychologickým základem učení a zejména předškolní děti jsou v tomto směru vysoce disponovány.

Děti a mládež tvoří velkou část diváků televizi. Některé dětské věkové skupiny dosahují absolutních maxim denního sledování televize v rámci celé populace: například v Mexiku bylo toto maximum 5,5h/ den (1997), v USA děti (10 -12 let) trávily v té době u televize 4,5h denně, což byla vůbec maximální hodnota v celé populaci a dokonce už předškoláci (3 – 6 let) dosahovali 4 hodinami za den populačního průměru. V následujících letech tento zájem klesal, ve skupině starší mládeže (18 -24) díky jiným aktivitám, které k tomuto věku patří (sporty, partnerské vztahy, návštěvy restaurací atd.) a koncem 90. let klesl až o 11% za rok. Obdobný byl pokles i v Anglii, Francii a Německu. Přesto zůstávají hodnoty vysoké, zvláště v nízkých věkových skupinách, kde jedním z hlavních důvodů je zvyk rodičů odkládat děti k televizi.

⁴⁰ „...katarze ve smyslu „citového uvolnění“, jako velmi pozitivního prožitku, který přináší úlevu; médiím se přisuzuje schopnost takové citové uvolnění realizovat nejrozumnějšími obsahy. Někteří autoři se domnívají, že např. násilné obsahy přinášejí výrazné uvolnění napětí, jež by se za jistých okolností mohlo projevit násilným jednáním v reálném životě. Potrestané násilí by například mělo navodit pocit pozitivního zadostiučinění...“
Jirák, J., Köpplová, B. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2003 ISBN 80-7178-697-7, str. 183.

⁴¹ King, S. (1981): *Dance Macrabe*. New York: Everest. Cit. dle. *Tamtéž*, str. 184.

Lze také říci, že za snížením sledovanosti televize u dětí stojí jejich častější zájem o počítač, konkrétně počítačové hry nebo internet, což s sebou přináší přímá zdravotní rizika (zátěž očí, držení těla atd.), která jsou spíše vinou horších obrazovek, kdežto psychologická a výchovná rizika zůstávají stejná, ne-li větší (násilí ve videohrách, erotické stránky na internetu). Jedinou předností je snad přece jen podstatně aktivnější trávení času u počítače než u televizní obrazovky.⁴²

Situace v ČR budí lepší dojem než ve většině sledovaných zemí. Určitý pokles po r. 1998 (u mladších dětí ze 138 na 108 min/den) lze připsat růstu času, který děti stráví u počítačů. Podle peplemetrových dat za roky 2000 a 2001 sledovaly v tomto období mladší děti (4 – 9 let) nejvíce Večerníček na ČT, dále pohádky a E.T. Mimosmšťan na TV Prima (27 – 30 %) a Pokémony na Nově (43 – 48 %). Starší děti sice dále sledovaly vybrané pohádky (Tři oříšky pro Popelku, Dívka na koštěti – obojí cca 22 % cílové skupiny), ale také české filmové komedie (Slunce, seno a pár facek s 25,5 % a Slunce, seno, jahody s 22, 7 %); největší zájem však byl o Jurský park (47,2 %) a o Milionáře (39 %) - obojí na Nově. Dětská sledovanost (kumulovaně pro 4 – 14 let) vykazovala ve všedních dnech na všech TV kanálech maximum kolem 20. hodiny a daleko menší podružné maximum kolem 15. hodiny, tedy po návratu ze školy. Víkendový průběh sledovanosti se lišil posunem večerního maxima asi o 1 hodinu později a markantně zejména největším maximem vůbec při sledování Novy kolem 8. hodiny. Srovnání se starším průzkumem z roku 1996 ukazuje téměř úplnou shodu u mladší kategorie, u starší byla Hospoda na Nově nahrazena Milionářem.

Výše uvedené poznatky o sledovanosti platí i pro věkovou kategorii adolescentů, kdy klesá počet hodin strávených u televize ve prospěch přátelských kontaktů, společenských a společných, akcí a studia. Televizní pořady však zůstávají frekventovanými tématy rozhovorů, video a počítačové hry pak také náplní společně tráveného času.⁴³

⁴² Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 96-98.

⁴³ *Tamtéž*, str. 98.

U adolescentů klesá subjektivní hodnocení významu médií občas až k lhostejnosti, která je často předstíraná, ale rozhovory stále potvrzují význam mediálních zážitků a zálib. Proto je důležité, aby rodiče korigovali nebo alespoň kontrolovali, řekněme, mediální aktivity svých dětí. Zjednodušeně řečeno, co sledují jejich děti v televizi.

Hodnocení obecného vlivu televize na psychiku mladistvých vychází z faktu, „že působení jakékoliv informace je tím silnější, čím méně předchozích znalostí a zkušeností je k dispozici pro kritické zhodnocení zprávy v rovině operacionální a čím méně jsou ustálené hodnotové a morální postoje.“⁴⁴ Oba faktory vedou k vyššímu ohrožení dětí a mládeže. Z jednotlivých příčin této zákonitosti vystupuje do popředí zejména:

- dětská zvědavost a vnímavost
- nepřipravenost dětské psychiky (proto je násilí na obrazovce nebezpečnější než krutost ve vyprávěné nebo čtené pohádce, kterou si dítě představuje vždy úměrně svému psychickému věku)
- podstatně snížená schopnost dítěte odlišit zobrazení od reality a vytvořit si tak odstup od děje
- návodovost zobrazeného násilí, pornografie a v poslední době také suicidity (např. jedna německá televize vysílala v 60. letech seriál, v němž mladý hrdina skočil pod vlak, a po dvou dílech bylo v zemi 70 takových sebevražd, takže další pokračování muselo být změněno)
- hlubší a trvalejší vtištění až do polohy trvalých vzorů jednání: zejména pracovníci s mládeží a dětské lékaři vyslovují velmi často mínění, že „na dětském násilí a krutosti se podílí násilí a brutalita v televizi a dalších médiích, jež vede k neschopnosti rozlišit fikci od reality“⁴⁵ (primář Zajíc z motolské nemocnice při ošetřování 7leté dívky smrtelně pobodané 11letým chlapcem). Kvalita těchto jevů na obrazovce je popsána zjištěním Americké psychologické asociace, že statistický patnáctiletý Američan viděl na obrazovce cca 6000 vražd a 100 000 jiných násilných činů, patnáctiletý Mexičan pak 7500 zločinů. Ostatně strávil před televizorem více času než ve škole.⁴⁶

⁴⁴ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 100.

⁴⁵ *Tamtéž*, str. 100.

⁴⁶ *Tamtéž*, str. 100.

4.3 Mediální násilí a jeho vliv na děti a mládež

Problém mediálního násilí byl exponován na přelomu 80. a 90. let v anglosaských zemích. V České republice dosáhla veřejná diskuse větších rozměrů (množství článků v denním i odborném tisku) po r. 1997. Hlavní otázkou je zda a jaký vliv má zobrazování násilných činů v televizních pořadech od zpravodajství a reportáží přes filmy až ke kresleným seriálům.

Výskyt násilných scén na televizních obrazovkách je skutečně značný. Důvodem tohoto výskytu je divácká přitažlivost. „To, co dnes vnímáme jako senzaci, bylo celé stovky generací záležitostí přežití, proto jsme psychologicky determinováni k pečlivému sledování a pamatování rizikových a negativních zkušeností.“⁴⁷

Jedna z prvních kvalifikovaných studií výskytu násilí v televizních pořadech, provedená na katedře žurnalistiky univerzity v Sheffieldu na objednávku BBC a ITC v r. 1995, pracovala úmyslně se širokou definicí násilí – od mírného, jako je rozbití okna, až po vraždu – a našla na čtyřech britských satelitních kanálech podíl násilí 1,53 %. Podíl násilí na jednotlivých kanálech byl velmi různý. Většina násilí je soustředěna do několika typů pořadů: 70 % veškerých násilných scén bylo nalezeno ve filmech a TV hrách, pak následují dětské pořady obsahující pětinu veškerého zjištěného násilí. Neméně závažné je však zobrazování reálného násilí ve zpravodajských relacích, kde je zřetelná tendence k převaze negativních zpráv a vyhledávání senzací, což vede k vysokému zastoupení násilných činů právě ve zpravodajských relacích a dále zvyšuje podíl zobrazovaných krutostí na obrazovkách.

O rok později (1996) došlo ve Velké Británii k masakru v Dunblane, poprvé v historii bylo zrušeno televizní vysílání jedné z bondovek a z úst arcibiskupa canterburského zazněl tehdy nový termín „kultura násilí“. Greg Philo, manažer Střediska pro výzkum médií na univerzitě v Glasgow řekl: „Je jasné, že média hrají klíčovou roli při legitimizaci násilí ve společnosti“.⁴⁸

⁴⁷ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 101.

⁴⁸ *Tamtéž*, str. 101.

Ve stejné době bylo na německých obrazovkách denně zobrazeno cca 70 vražd. Relativně největší podíl násilí – definovaného méně široce (jako skutečně ohrožující nebo zraňující počínání vůči člověku, sobě či druhému, nebo vůči jinému živému tvorů – byl tehdy nalezen v televizních japonských a hongkongských, což dobře odpovídá historicky potvrzené značné toleranci asijské kultury vůči krutému zacházení a násilí. V r. 1997 prokázal průzkum, že v katolickém Polsku ve vysílání některé ze tří celoplošných TV stanic každé 4 minuty někdo někoho tluč, kope, ponižuje nebo přímo vraždí.

Stejně tak televizní diváci v USA mohou každé 4 minuty vidět takto definovanou násilnou scénu. Jako nejnásilnější film roku 1998 byl vyhodnocen snímek *Zachraňte vojína Ryana* s 262 brutálními scénami. Zajímavá studie čtyř amerických univerzit (zkoumáno 6000 h vysílání 24 TV stanic) našla mezi roky 1994 a 1997 nárůst pořadů s násilím v hlavním vysílacím čase z 50 % na 66 %, přičemž u placené TV tvoří tento podíl až 92 % veškerého vysílacího času.⁴⁹

Klíčovou otázkou zůstává, zda a jaké jsou negativní důsledky sledování násilí v médiích. Do r. 1997 bylo publikováno kolem 3000 vědeckých prací, které prokazovaly negativní dopad na děti a mládež. Je třeba podotknout, že jejich slabinou byla krátká doba sledování pokusných osob a nechyběly ani práce vyznívající opačně, nicméně většina psychologů a psychiatrů se od 80. let shoduje, že účinky na psychiku a chování jsou negativní.

Ve druhé polovině 90. let se začala problematika hlouběji studovat i v USA, kde byly zdůrazněny další závažné momenty: zobrazované násilí zůstává ze 73 % nepotrestáno, neukazují se vzniklé škody a další následky násilím způsobené (naopak hrdinové jsou typicky „neprůstřelní a nerozbitní“) a důsledkem je ztráta citlivosti k následkům násilí. U části diváků vzniká představa, že násilí má úspěch a u jiné části narůstají obavy z napadení. V obou variantách může vzrůstat násilné chování diváků buďto tím, že kopírují násilí a jsou agresivní anebo tím, že se snaží o násilnou obranu.⁵⁰

⁴⁹ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 101-102.

⁵⁰ *Tamtéž*, str. 102

„Významným posunem v poznání byla studie lékařů z Michiganské univerzity publikovaná v r. 2003. Skupina vědců zkoumala 329 mladých lidí z oblasti kolem města Chicaga, kteří se již podrobili jinému výzkumu v roce 1977. Tehdy ještě jako děti uváděli, zda se ztotožňují s agresivními postavami v televizních pořadech a zda si myslí, že násilné scény jsou realistické. Experti nyní hovoří také s jejich partnery, studovali jejich trestní záznamy a dopravní přestupky. Ukázalo se, že muži, kteří v dětství hojně sledovali televizní pořady obsahující násilí, měli v dospělosti statisticky více záznamů v trestním rejstříku (bylo mezi nimi například třikrát více odsouzených za trestné činy než mezi ostatními muži), páchali více dopravních přestupků a jeví mnohem větší sklon fyzicky napadat své partnerky. Ženy, které viděly v dětství hodně násilí v televizi, rovněž měly v průměru čtyřikrát více trestních záznamů a dopravních přestupků než ostatní ženy, mnohem častěji vrhaly na své partnery nějaké předměty a člověka, který je rozzlobil, měly větší tendenci udeřit, strkat či škrtit.“⁵¹

O rok starší nezávislá studie odborníků z Kolumbijské univerzity a Státního psychiatrického institutu v New Yorku prokázala, že teenageři, kteří sledovali televizní pořady s násilnými motivy déle než jednu hodinu denně, projevovali znatelně častěji v dospělosti násilné sklony. Lze tedy shrnout, že starší i současné studie se shodují v názoru, že na zločinnosti mladistvých se vedle biologických vlivů (poškození nebo odchýlný vývoj mozku) a výchovy podílí i vliv televizního násilí.

Obrázek. 2.: Kriminalita v dospělosti v závislosti na sledování TV v dětství.⁵²

⁵¹ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 103.

⁵² *Tamtéž*, str. 103

Posun poznání v této oblasti za poslední desetiletí názorně ilustruje rozhovor s prof. Michaelem Kunczikem, ředitelem Institutu pro publicistiku na univerzitě v Mainz, který vysílala ČT2 dubnu 2001. Expert se distancuje od svého původního značně rezervovaného názoru a uvádí, že „existuje celá problémová skupina teenagerů, kteří jsou násilím na obrazovce negativně ovlivněni. Někteří odborníci stále postrádají detailní výklad mechanismu, jimž se tento vliv realizuje. To je v sociologii poměrně častý problém, podobně jako v medicíně, v psychologii a v řadě dalších humanitních, ale i v některých exaktních oborech. Korelaci mezi sledováním televizního násilí v dětství a kriminalitou v dospělosti, přesvědčivou zejména u mužů, lze vysvětlit jako důkaz kauzálního spojení mezi oběma jevy (sledování televize v dětství a kriminalita), ale stejně oprávněné je předpokládat, že existuje hypotetická společná příčina obou jevů. Toto dilema je možné vyloučit pouze odhalením mechanismu nebo metodickým odmítnutím hypotetických příčin.“⁵³

I odborníci, kteří vylučují přímou kauzální vazbu mezi sledováním násilí a brutalitou, připouštějí, že dochází ke změnám psychiky a chápání reality směrem k většímu pocitu ohrožení, nedůvěry k lidem, narůstá podvědomý strach a neklid a výsledná frustrace může vyústit do útoku jako formy reakce na svět plný nebezpečí.

Podle současného stavu poznání lze jako příspěvek k hledání mechanismu, jímž násilí na obrazovce přinejmenším na část dětí a mladistvých působí, uvést zejména následující analýzu:

- důvodem k televiznímu násilí jsou většinou negativní motivy (peníze), méně je na obrazovkách násilí ve prospěch dobré věci
- často pozorované násilí a tragédie zevšední a stane se postupně normou (citové a hodnotové otupení)
- děti nejsou dobře schopné odlišit zobrazení od skutečnosti, zejména obtížně odhadnou použitou míru přehánění a stylizace; to se týká i kreslených seriálů. Je to podtrženo tím, že dítě nemá dostatek dalších informací, které by tvořily referenční základ pro srovnání: tak se např. dítě nedozví, že představitel Ramba ve skutečném životě odmítl letět na festival do Cannes ze strachu před únosem letadla.

⁵³ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 103-104.

- absence zobrazení faktických zdravotních a dalších následků násilného činu – zejména vůči člověku – vede k jejich podcenění
- absence zobrazení právních důsledků pro pachatele násilí vede k pocitu beztrestnosti násilí a k oslabení mravního i právního vědomí
- zobrazení násilí má návodový charakter technicky a také v souvislosti s podceněním následků a s pocitem beztrestnosti

Korelace násilí zobrazená na obr. 2. říká však něco více než bylo dosud uvedeno: Těsnost korelace totiž znamená, že ve zkoumané skupině bylo velmi málo kriminálních, kteří nesledovali násilí v televizi. To značně omezuje prostor pro hledání alternativních příčin kriminality kromě případu výše zmíněné společné příčiny pro sledování násilí i pro skutečnou kriminalitu. To ale znamená, že i kdybychom připustili, že nebude nalezen nebo že neexistuje kauzální mechanismus, jímž sledování televizního násilí přímo zapříčiňuje kriminální jednání, stejně je naděje, že výše zmíněná hypotetická společná příčina účinně nezapůsobí, nedojde-li zároveň k vystavení jedince televiznímu násilí. To je nejslabší, ale stále dosti závažný důvod pro snahu o omezení vlivu televizního násilí na děti a mládež.⁵⁴

Na vývoj legislativy týkající se médií má vliv i celosvětově pozorovaný nárůst kriminality dětí a mládeže a zejména stále častější případy násilí přímo ve školách. „Například v ČR bylo v r. 2001 stíháno celkem 9000 dětí a mladistvých, z toho dvě za vraždu, přes 1000 za jiné násilí a 6500 za vloupání a krádeže; celkem 17 % všech trestných činů je páčáno touto věkovou skupinou. Obdobně alarmující a v řadě případů horší je situace v západních zemích: v r. 2000 byli nezletilí v USA zodpovědní za 20 % trestných činů, děti zabily 25 % zavražděných dětí, nejčastěji ve škole, ale i doma.“⁵⁵

Konkrétních případů ilustrujících výše uvedená rizika uvádí Musil⁵⁶ celou řadu. Například:

- 1996 – Nový Zéland: Policista Garner byl přepaden a umučen ve svém bytě přesně podle scény z filmu Quentina Tarantina „Reservoir Dogs“, předtím vysílaném na placené TV.

⁵⁴ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 105.

⁵⁵ *Tamtéž*, str. 105.

⁵⁶ *Tamtéž*, str. 105-106.

➤ 1996 – ČR: recidivista Jiří Kadavý, odsouzený na 13 let za loupežné přepadení taxikáře, udává tuto inspiraci: „Zrovna pátrali po lupičích, kteří s nožem přepadli poštu...“

➤ 1998 – USA: Tři bratřenci (14 -17 let) v Los Angeles zavraždili matku jednoho z nich. Syn připravil smrt přesně podle filmu *Scream a Scream II* (Wes Craven) včetně kostýmů.

➤ 2003 – ČR: Z psychiatrické léčebny Šternberk unikli tři chlapci. Na útěku brutálně zbili a oloupili dvě ošetrovatelky; při akci do detailu napodobili film *Kobova garáž*, který jeden z nich viděl o několik dní dříve – k útoku použili železné tyče, dokonce násilně překonávali nezamčené dveře, aby kopie byla dokonalá.

Populace v ČR většinou vnímá násilí v souladu s citovanými odbornými názory. Průzkum agentury Fokus v květnu 1997 ukázal, že s nezbytností omezit násilí a pornografii v televizi souhlasilo 87 % respondentů, proti bylo 10 % a jen 3 % nemají postoj. Ve srovnání s rokem 1994 se prakticky nemění vnímání racionálních argumentů proti násilí, ale snižuje se počet těch, kteří si myslí, že násilí je součástí divácké poptávky nebo prostě součástí kulturní nabídky ve svobodné společnosti.

Červnový průzkum téhož roku potvrdil trvalý požadavek na omezení násilí v televizi (87 %) a masové přesvědčení, že násilí může ohrozit zdravý vývoj dítěte (92 %). Další průzkum v říjnu 1997 se zabýval definicí násilí. Vulgární vyjadřování v tomto smyslu vadí 76 % diváků, násilné scény 71 % a „drsné“ sexuální scény vadí 32 % diváků.⁵⁷

Typické násilné žánry jsou uváděny takto:

- akční film 17 %
- thriller 14 %
- krimi seriál 11 % (které jsou mimo jiné na obrazovce snad každý den v odpoledních hodinách, kdy je děti mohou sledovat)
- horor 6 %
- kreslený seriál 4 % (a celých 46 % neuvedlo žádný příklad.)⁵⁸

⁵⁷ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 106.

⁵⁸ *Tamtéž*, str. 106

Nebudeme si nic nalhávat, pokud zkonstatujeme, že se snad úplně běžnou součástí každého víkendového vysílání se staly akční filmy a thrillery. Součástí každodenního vysílání televize se staly krimiseriály a to i v časech, kdy je mohou vidět děti. Jejich koncepce je naprosto jednoduchá a to, předvést co nejvíce násilí, ukázat spoustu krve a automobilových honiček. Tak je dětem ukázán i jistý model chování dospělých, který by mohl být dětmi v dospělosti kopírován. Jak je uvedeno v předešlém výčtu, jsou za násilné považovány i některé kreslené seriály, které jsou většinou určené pro děti, což je podle mého, značně znepokojující.

Za typické pořady nevhodné pro děti do 15 let jsou považovány *Želvy Ninja*, *Simpsonovi*, *Tom a Jerry*, *Profesionálové*, *Chobotnice*, *Terminátor*, *Rambo*, *Robocop* a *Akta X*. Zadané čtyři pořady ze středního proudu vysílané do 22 h byly podle nevhodnosti seřazeny takto: *Akta X* 80 %, *Odpadlík* 44 %, *Booker* 41 %, *Walker Texas Ranger* 40 %.⁵⁹

Důvodem odporu k násilí na obrazovce je pro 85 % snižování citlivosti dětí vůči násilí a pro 74 % jde o neschopnost dětí vytvořit si odstup, protože chápou zobrazení násilí jako skutečnost. Zároveň však 27 % dotazovaných pokládá televizi zbavenou násilí za příliš idealizovaný obraz světa.

Tyto výsledky spolu s daty o sledovanosti referují o jistém pokrytectví veřejnosti. Jestliže v téže době, tj. leden 1997, násilí na TV Nova kritizuje 75 % respondentů a sledovanost téže stanice je 65 %, odmítá tedy slovně nejméně 40 % dotazovaných přesně to, co dobrovolně volí.

Tlak veřejnosti spolu s postoji odborníků se v řadě zemí již prosadil. Například na čtyřech britských televizních kanálech podíl násilí mezi roky 1986 a 1995 klesl o polovinu (na 0,62 % vysílacího času). Pokládá se to stále za neuspokojivý stav, takže mezi třemi prioritami nově ustanoveného regulačního orgánu OFCOM je i ochrana nezletilých před nevhodnými pořady.

V r. 1996 byla zahájena celoevropsky koordinovaná akce proti násilí v televizi. Pod názvem *Clearing – House* bylo pod patronací UNESCO a UNICEF zřízeno mezinárodní informační centrum se sídlem ve Švédsku (*Nordicom – Institut a Univerzita v Utrechtu*).⁶⁰

⁵⁹ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 106-108.

⁶⁰ *Tamtéž*, str. 108.

V USA je diskuse v tomto duchu vedena jako spor o smysl prvního dodatku Ústavy (o svobodě projevu). Judikát z roku 1969 upřesnil, že „...svoboda projevu je chráněna pokud nevybízí k okamžité nezákonné činnosti“. V r. 1999 dal Nejvyšší soud USA souhlas k zahájení procesu s Oliverem Stonem za film „Takoví normální zabijáci“, pro podezření, že film vedl podprahovými podněty a glorifikací násilných činů k pokusu o vraždu. Nezávisle na podobných výsledcích dospělo 66 % hollywoodských producentů v r. 1999 k názoru, že dnešní filmy jsou příliš brutální.

Ve Francii Rada pro audiovizuální prostředky prosadila povinné označování pořadů mj. i násilných. Dokonce i v Holandsku došlo v současnosti ke zpřísnění časové meze vysílání pořadů nevhodných pro děti na 21., resp. 22. hodinu – podle věku – a byla zavedena povinnost informovat o závadnosti obsahu informačním označením před filmem.

V Německu byla v r. 1999 zavedena dobrovolná autoregulace filmové produkce, zahrnující i reklamní šoty. Bylo zavedeno několik vnitřních pravidel odvozených z pozitivních standardů platných v USA, např. narkoman a alkoholik musí skončit špatně, zločin se nesmí vyplácet atp. Např. ve filmu *Pravdivá romance* vysílaném na TV Vox se postřelený zločinec neprobral a nedožil se spokojeného stárí, jak zněl původní scénář, nýbrž zemřel. Tyto zásahy ovšem narážejí na odpor některých filmových tvůrců.

V České Republice podle Zákona 231/2001 o provozování rozhlasového a televizního vysílání by média „neměla zařazovat do vysílání pořady, které mohou vážně narušit fyzický, psychický nebo mravní vývoj dětí a mladistvých...“.⁶¹

Řešením části problému regulace násilí na obrazovkách je zavedení informačního označení, které jednoduchým způsobem uvádí, jak velké a jakého druhu je riziko daného pořadu. Praxe řady zemí ukazuje, že z typů rizikových obsahů má smysl sledovat násilí, sex, rasovou a ideologickou nesnášenlivost. U všech typů je dostačující odlišit tři stupně. Je samozřejmé, že stupnice jsou v jednotlivých zemích relativní. Jisté zjednodušení přináší postupná kulturní homogenizace v rámci EU.⁶²

⁶¹ Sbírka zákonů České Republiky: Zákon č. 231/2001 o provozování rozhlasového a televizního vysílání, § 31, odstavec e); (viz. příloha)

⁶² Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 109.

Tento systém značení funguje ve dvou následujících krocích:

1) dílu či pořadu se přiřadí hodnocení – tzv. rating; u filmů je zajištění ratingu obvykle povinností producenta nebo toho, kdo uvádí v dané zemi dílo na trh, přičemž už funguje jednotný systém ratingů filmů v EU (dnes je ohodnoceno několik tisíc filmových děl). Konkrétní značení pořadů provádějí v různých státech různé orgány (v USA jsou to převážně nezávislé nevládní instituce). Někteří filmoví producenti nabízejí vlastní značení a některé evropské stanice provádějí vlastní rating.

2) Labeling neboli vlastní označení. A to jednak prostřednictvím upoutávek, anoncí a tištěných programů, jednak při vlastním vysílání. Některé země požadují trvalou přítomnost informačního označení během celého vysílání, někde stačí přítomnost příslušného znaku během titulků na začátku a většinou i na konci pořadu.⁶³

Označování programu je v Evropě nejdále ve Francii, kde je zavedeno od r. 1996, založeno na smlouvách mezi regulačním orgánem a provozovateli a provádí se velmi pečlivě. Nezávisle na tom je v EU klasifikováno ročně přibližně 300 filmů, což představuje slušnou zásobu a slušný standard. Další země, kde se informační značení postupně zavádí, jsou Holandsko, Rakousko, Slovensko, v přípravě je Německo.

V USA byl navržen technický prostředek k zamezení přístupu dětí k nežádoucím pořadům, zvaný V-chip. Jde o typ inteligentního rodičovského zámku, který bez znalosti kódu odepře přístup k pořadům, které nesou označení příslušného rizika. Je jasné, že nejde o náhradu informačního značení, protože rating pořadů musí být stejně prováděn; To je ovšem v USA není problém, protože rating, zejména filmů, je tam zcela běžný.

⁶³ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 109.

Na okraji zájmu veřejnosti i odborníků v souvislosti s násilím na obrazovce zůstává, zcela neprávem, produkce šířená v podobě videonahrávek. Míra rizika je zde podstatně větší než v televizních pořadech, a to ve všech ukazatelích. Zastoupení násilných žánrů je ve videosnímčích vyšší (v půjčovnách prakticky zcela chybí cokoliv jiného než násilné, sexuální a některé hudební žánry), násilné videožánry jsou mnohem tvrdší a frekvence sledování daného pořadu u téhož jedince je vyšší. „Jako konkrétní případ může sloužit sedmidílný seriál Pátek třináctého (USA), jehož krutý a bezohledný „hrdina“ Jason se průměrně během každého 90minutového dílu dopustí 22 krvavých detailně zobrazených vražd; čtrnáctiletý bavorský chlapec Christian, který v masce Jasona těžce zranil sekýrou holčičku a starou ženu, viděl příslušný díl seriálu s touto scénou asi třicetkrát a ve svých čtrnácti letech zná stovku podobných videosnímků.“⁶⁴

V této části jsme sledovali aspekty vlivu mediálního násilí na člověka, především na děti a mládež, jeho výskytu a regulaci. Nyní se zaměříme na další specifický druh mediálního produktu, kterým je pornografie. V tomto případě hraje velkou roli při její dostupnosti internet.

5. Pornografie a erotické pořady

Erotické výjevy a obrazy, které lze podle současných kritérií označit jako pornografické, jsou známé a různě frekventované v každé zatím poznané kultuře. Zobrazení násilí se vyskytuje srovnatelně často, ale s nesrovnatelnou interpretací. Jestliže zobrazení násilných scén je přinejmenším od antiky interpretováno jako oslava hrdinských činů nebo oslava statečného snášení utrpení (zobrazování mučedníků), potom erotické a zejména pornografické výjevy se sice vždy vyskytovaly, ale většinou v polosvětle subkultury, z níž je na denní světlo vynesla teprve poslední desetiletí.

Zásadní změnou tohoto vnímání – přinejmenším v západní kultuře – způsobily dva faktory: sexuální revoluce po 2. světové válce a rozeznání rizik televizního násilí v posledním dvacetiletí.⁶⁵

⁶⁴ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 111

⁶⁵ Tamtéž, str. 111.

„Názory českých občanů to odrážejí velmi přesně: Průzkum v říjnu 1997 zjistil, že vulgární vyjadřování vadí 76 % českých televizních diváků, násilné scény 71 %, kdežto sexuální scény jen 32 %.“⁶⁶

Z toho můžeme usuzovat, že česká společnost byla velmi tolerantní k výskytu sexuálních scén na obrazovce a zároveň pravděpodobně ještě nebyla dostatečně nenasycena pornografií, která se zde po revoluci začala šířit, jak dokládá níže popsaná prodejnost výtisků porna.

V téže době se v ČR prodávalo 600 000 výtisků tvrdého porna za měsíc. První číslo časopisu LEO, které vyšlo v červnu 1990 si koupilo 400 000 zájemců; o 9 let později náklad klesl na 50 – 60 tisíc, ale dalších asi 10 vydávaných titulů doplnilo odhadovaný celkový počet čtenářů na přibližně stejné číslo, tedy cca 400 000.

Přibližně ve stejné době vydávali občané USA ročně 8 miliard amerických dolarů za sex show a 665 milionů dolarů za pornografické časopisy a videokazety. Jednoduchý výpočet ukáže, že průměrný český občan vydává za tyto produkty 3 krát méně prostředků než Američan. Celosvětový objem pornobyznysu se odhaduje přibližně na 50 miliard dolarů (a v r. 2008 se očekává dokonce 90 miliard), což je mimochodem přibližně stejně jako roční výnos mezinárodního sexbyznysu, kde se odhady pohybují mezi 50 a 100 miliardami dolarů.

Vývoj však není všude rovnoměrný ani přímočarý. Příkladem nerovnoměrnosti je jistá nenasycenost v posttotalitních zemích, kterou samozřejmě využívají producenti hledající nové trhy a stimulující jejich vznik: např. režisér pornofilmů Claudio de Angelis ještě v roce 1999 optimisticky očekával, že zájem o jeho produkci bude mít 85 % české populace. V téže době však průzkum ve Velké Británii ukázal, že sex, neslušné výrazy a drogy v reklamě vadí 80 % obyvatel, což bylo o 10 % více než dva roky předtím; o rok později byl popový zpěvák Gary Glitter odsouzen za stažení dětské pornografie z webové stránky na základě udání opravný počítače (zákon VB nerozlišuje mezi prohlížením a ukládáním).⁶⁷

⁶⁶ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 112.

⁶⁷ *Tamtéž*, str. 110-112.

V Německu už v roce 1997 regulační orgán napadl noční vysílání tvrdého porna místo povolené erotiky na kanálech DF1 a Premiére, a to proti stanovisku autoregulační komise. O málo později vyřazuje televize RTL2 kdysi populární pořad PEEP a producent už nenachází jiného odběratele. Také skandinávské televize začínají cítit odpor zadavatelů reklamy k erotickým pořadům, což samozřejmě jen spolehlivě odráží posuny veřejného mínění. V tomtéž roce odvysílal třetí veřejnoprávní kanál italské televize zprávu o policejním zásahu proti síti obchodující s dětskou pornografií, kdy tato zpráva obsahovala záběry velmi silného obsahu, které vyvolaly aféru a následnou demisi ředitele zpravodajství.

„Tento vývoj, pozorovatelný přinejmenším v části Evropy, pojmenoval někdejší radikální zastánce sexuální svobody Norman Mailer na edinburghském knižním festivalu 2000 jako sexuální kontrarevoluci, která po sexuální revoluci 60. - 70. let má být návratem ke konzervativním hodnotám rodiny a romantické lásky.“⁶⁸

Distribuce pornobyznysu mezi jednotlivé typy médií se řídí pravidlem, že „služby pro dospělé“ u nových technologií obvykle na začátku velmi rychle přitáhnou 80 % prvých zájemců a tento podíl opět rychle klesá pod 20 % díky příchodu jinak zaměřených uživatelů. V souladu s tím je v současnosti na prvním místě v pestrosti i rozsahu nabídky porno stránek internet a v nejbližší budoucnosti se s pornobyznysem jako s tahounem počítá i při zavádění mobilů 3. generace.

5.1 Internet a pornografie

Médiem nejzamořenějším pornografií je internet. V r. 1997 se odhadoval počet internetových porno stránek na desítky tisíc a roční obrat na 50 milionů amerických dolarů; v současnosti je v provozu více stránek. Asi 15 % uživatelů internetu se podívá nejméně jednou za měsíc na některou z nejvyhledávanějších stránek tohoto typu; slovo sex je dlouhodobě na 2.–3. místě celosvětově nejvyhledávanějších klíčových slov, na některých vyhledávacích (např. Alta Vista v roce 2000) dokonce na 1. místě. Kromě stránek přímo obsahujících pornografii či erotiku kvete také internetový obchod s pornografickými video a CD nahrávkami.⁶⁹

⁶⁸ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 113.

⁶⁹ *Tamtéž*, str. 112-114.

V České Republice se odhaduje počet přístupů na porno stránky „na 10 tisíc za den (údaj z r. 1999 byl 5000), ale přesnost odhadu je velmi malá. Význam uváděných dat je zesílen tím, že mezi nimi je podstatně vyšší podíl nejextrémnějších druhů porna než ve všech ostatních médiích. Zastoupeny jsou především duhy kriminalizované ve všech zemích, zejména pedofilie a ostatní dětská pornografie, sadistické praktiky, sodomie (už v r. 1997 celosvětově 150 000 stránek) a nejnásilnější formy sexu.“⁷⁰

5.2 Televize a pornografie

Televizní vysílání je v posledně jmenovaném ohledu právě v opačné pozici. Existují desítky specializovaných pornografických, erotických a mírně erotických kanálů, ale zmíněné nejtvrdší formy se z pochopitelných důvodů prakticky neobjevují. Mírná erotika se vyskytuje zejména v nočních hodinách na většině evropských komerčních kanálů. Specializované pornografické kanály jsou vesměs placené, jasně definované a už jen z komerčních důvodů drží svoje zařazení i pokud jde o detailnější specifikaci (tvrdé, měkké porno, erotika ...). „V r. 2002 si shodně ve střední a východní Evropě předplácelo kanál Private Gold nebo měkkí Private Blue 10 – 20 % zákazníků kabelové televize.“⁷¹

Podobně jako u násilí platí i zde, že do značné míry mimo zájem ochránců dětí a mládeže stojí videopůjčovny, ačkoliv ve většině z nich je v nabídce zastoupena pornografie desítkami procent. Proto není možné přehlédnout obrovskou nabídku pornografických filmů při hledání v katalogích videopůjčoven.

I v oblasti porno a erotického průmyslu se samozřejmě technologie stále vyvíjejí. Virtuální realita přinesla v nabídce firmy Vivid Video (USA) speciální skafandr, přenášející podněty do několika erotogenních zón.⁷²

Podali jsme zde statistiky týkající se šíření a výskytu pornografie v určitých typech médiích. Bylo zde také uvedeno jak velké finanční obnosy pornografie svým producentům přináší. Následně se budeme zabývat možnými riziky spojenými s touto tematikou.

⁷⁰ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 114.

⁷¹ *Tamtéž*, str. 114.

⁷² *Tamtéž*, str. 114.

5.3 Pornografie a její rizika

Rizika spojená s pornografií budeme rozlišovat na základě srovnávání s problematikou násilí. Z hlediska možných rizik se problematika pornografie odlišuje od problematiky násilí ve dvou ohledech:

- Především je v západní kultuře tradičně pornografie morálně i právně nepřijatelná a její šíření je více či méně postihováno celá staletí, přinejmenším pak od samých počátků hromadných sdělovacích prostředků, kdežto rizikovost zobrazovaného násilí začala být diskutována před 20 léty. Paradoxně jsou díky moderním způsobům sociologického, psychologického a kriminologického výzkumu skutečně rizikové souvislosti zobrazovaného násilí daleko více prozkoumány, než je tomu u tradičně odmítané erotické tematiky. Chybí data a názor veřejnosti se tedy opírá jen o tradiční etický či nábožensky podložený přístup. Průzkumy názorů jsou většinou postaveny nepřesně: „Agentura Fokus v červnu 1997 položila otázku „Ohrožuje násilí a pornografie v televizním vysílání zdravý duševní vývoj dítěte?“ Odpovědi byly – rozhodně ano (67 %), spíše ano (25 %), spíše ne (4 %)m, rozhodně ne (1 %) a nevím (3 %). Odlišení podílu pornografie však na tomto poměrně jednoznačném výsledku není možné.“⁷³
- Druhá odlišnost spočívá v obtížném definování rozdílu mezi erotikou a pornografií. První pokus o právně ostré odlišení zakázané pornografie a tolerované erotiky se udál v Německu v r. 1969. „Praxe s touto právní normou ale ukázala, že nelze sestavit dostatečně přesnou definici, protože vlastně text sám je příkladem toho, co se snaží definovat.“⁷⁴

Odlišení pornografie od erotiky tak patří ke stálým problémům regulace médií. Přesto existuje určitá většinová shoda o potřebě nastavení mezí. Díky ní v praxi funguje informační značení zahrnující právě výskyt sexuálních obsahů a erotických scén. Je však velmi obtížné najít tuto shodu mezi různými národy a zeměmi a tím méně je to možné mezi odlišnými kulturami.

⁷³ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 115.

⁷⁴ *Tamtéž*, str. 115.

Ke své roli při odlišení erotiky od pornografie se jednoznačně přihlásil britský regulační orgán ITC, který v r. 2000 jednoznačně zakázal šíření francouzského programu Adult X ve Velké Británii jakožto pornografii. Na stejném seznamu dále figurují i další evropské kanály jako jsou: Red Hot Television, TV Erotika, Satisfaction Club Television, Eros TV, Channel Bizzare a Satisfaction, které nelze v Británii šířit ani jako placené kódované programy.

„Česká veřejnost se v evropském srovnání jeví jako tolerantní vůči erotickým prvkům ve vysílání. Můžeme tedy odhadnout, nikoliv však dostatečně podložit sociologickými daty“⁷⁵, že o eventuelních negativních dopadech na dospělé čeští občané neuvažují vůbec a pokud jde o vliv na mravní výchovu dětí, pokládají za větší riziko násilí v televizním vysílání. Toto hledisko můžeme uplatnit pro současný stav vysílání, v němž je v denní době výskyt erotických a sexuálních motivů řídký a skutečné porno se nevyskytuje. Toto vnímání rizik se shoduje i se strukturou stížností, podávaných Etické komisi pro reklamu. „Veřejnost protestuje daleko více proti reklamě vzbuzující strach nebo obsahující vulgaritu a násilí než proti erotickým motivům.“⁷⁶

6. Rizika a nežádoucí aktivity na internetu

Internet je jako každá lidská aktivita zneužitelný. Jedním z důvodů zavedení internetu byla jeho malá zranitelnost ve srovnání s ostatními způsoby dálkové komunikace. Tento fakt zůstává i nadále v platnosti, ale právě rozvoj finančních transakcí a obchodních aktivit na internetu zákonitě přilákal pozornost zločinu. V 90. letech se ukázalo, že široké komerční využívání celosvětových počítačových sítí není bez rizika a internet není tak nezranitelný, jak se předpokládalo. „Například ve dnech 17. a 18.8. 1997 došlo v důsledku pirátské akce k výpadku 13ti světových uzlových serverů společnosti Network Solutions (Boston), takže v provozu byly pouze dva armádní servery a nedoručeno zůstalo několik desítek miliard zpráv.“⁷⁷ Internet je přinejmenším od té doby považován za možný objekt kriminálních útoků a také za potencionální nástroj kriminality a jsou vytvářeny speciální obranné mechanismy.

⁷⁵ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 116.

⁷⁶ *Tamtéž*, str. 116.

⁷⁷ *Tamtéž*, str. 174.

Řada rizik spojených s internetem je v mnohém shodná s riziky diskutovanými u médií v předchozích částech této práce. V dalším textu se proto zaměříme na odlišnosti, kterých na internetu nabývají již diskutovaná rizika klasických médií.

Značná část těchto aspektů je spojena s tím, že internet nemá jasně definovaného a definovatelného provozovatele. Jinak řečeno tvůrcem či dodavatelem obsahu může být každý a není snadné jej identifikovat. Už z tohoto pohledu je jasné, že **specifickým rysem svobody internetu je anonymita** a je tedy neoddelitelným rysem takto chápaného svobodného chování **absence zodpovědnosti vůči komukoliv jinému kromě sebe. To platí v plném rozsahu o zodpovědnosti morální a také o možné zodpovědnosti právní** do té míry, do jaké je obtížné identifikovat osobu právně zodpovědnou za obsah a eventuálně za účinek internetové stránky.

Vzhledem ke globálnímu charakteru sítě působí od počátku potíže její rozdílné vnímání v jednotlivých zemích, založené zejména na odlišnosti kultur. Příkladem může být odlišné vnímání pornografie v Evropě v islámském světě.

Dále budeme hovořit o obsahu internetových stránek (nikoli o obsahu e-mailové komunikace), který lze rozlišit podle Musila⁷⁸ na:

- ***Ilegální obsahy*** a aktivity odporující legislativě, zejména
 - organizování a šíření terorismu (v USA je toto riziko hodnoceno jako bezpečnostní problém číslo jedna)
 - ***šíření drog***
 - *obchod s bílým masem*
 - ***pedofilie a ostatní druhy zvláště nebezpečné pornografie***
 - *organizační a komunikační prostředek mafie a dalších forem organizovaného zločinu* (často se tvrdí, že teprve zneužívání internetu umožnilo skutečný vznik dokonale organizované globalizované mezinárodní zločinnosti)
- *podvody, usnadněné anonymitou webu*: „V r. 1999 K. Scharenberg zdokumentoval, do jaké míry internet usnadnil zločin, když si z internetových

⁷⁸ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 175-177.

nabídek objednal falešné dokumenty (pas, řidičský průkaz, novinářský průkaz), stejným způsobem založil fiktivní tiskovou agenturu a s falešnými dokumenty prošel akreditačním řízením na summitu EU, kam pronesl v tašce bombu.“⁷⁹

➤ *finanční kriminalita a poškozování trhu*: internetové krádeže z bankovních kont dosáhly v r. 2002 objemu 9 miliard US \$, což je zhruba 6 % objemu veškerých internetových bankovních transakcí. V ČR jdou ve stejné době obdobné ztráty pouze do statisíců Kč za rok.

➤ *praní špinavých peněz*

➤ *rasismus*

➤ *porušování autorských práv*

➤ *šíření počítačových virů*

➤ **Škodlivé obsahy** – nežádoucí za jistých podmínek, zejména

➤ **pornografie**, pokud není trestným činem: celkový obrat internetové erotiky v USA činil v r. 1997 asi 50 milionů US \$.

➤ *vystupování jménem jiného* (např. k bankovním informacím byla přidána zvenku pornografie, což způsobilo postižené bance odliv 50 % klientů), zesměšnění úřadů a institucí, ale také skutečné desinformace s případnými vážnými důsledky (dopravní kalamity atp.), právně obtížně postižitelné

➤ *mystifikace ohledně autorství*, protože neexistuje autenticita (obdobná situace byla už kdysi ve starověku, kdy byly knihy běžně publikovány pod pseudonymy významných autorů)

➤ *špionáž*, zejména hospodářská, pokud není přímo kriminálním činem

➤ tzv. *hackerství* v nejrůznějších dalších formách, pokud není přímo kriminálním činem

➤ porušování soukromí prostřednictvím sítě

➤ žebvání na internetu, tzv. cyberbegging

➤ nevyžádaná reklama, tedy spam

Je třeba dodat, že hranice mezi ilegální a nežádoucí aktivitou je v různých zemích nastavena zákonem různě, ale většinou je pokládána za nedokonalou. V závislosti na globálním charakteru internetu a vlastně anonymitě poskytovatele některých obsahů je jakási regulace obsahů internetu velmi náročná.

⁷⁹ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 176

5.1 Závislost na internetu

V souvislosti s rozšířením internetu ve společnosti se objevil také nový druh závislosti, který se stále zvětšuje a jímž se, stejně jako u jiných druhů závislosti, začali zabývat někteří psychiatři, protože v oboru psychiatrie je tento termín obecně uznáván.

Předmětem závislosti na internetu se může stát používání internetu jako takového – nejčastěji náhodné surfování – anebo některá specifická internetová aktivita. Ve druhém případě jde nejčastěji o prohlížení erotických stránek, hry a chat.⁸⁰

Závislost na internetu může být - kybersexuální, jejíž oběť si stahuje pornografii a brouzdá po erotických stránkách. Druhým typem je závislost na kyberpřátelích, projevující se zejména nezřízených chatováním a vytvářením si důvěrných virtuálních přátelství. Třetí je závislost na online hrách a čtvrtým typem závislosti je posedlost chorobným shromažďováním dat a informací, které Internet nabízí.

Obecně můžeme závislost vymezit na základě těchto symptomů:

- a) důležitost - příslušná aktivita se stává nejdůležitější v životě, dominuje myšlení, pocitům, chování.
- b) změna nálady - pokud činnost, na níž jsme závislí, právě nevykonáváme, nejsme schopni se řádně soustředit.
- c) zvyšování tolerance - tolerance na určitou dávku látky nebo činnosti se zvyšuje
- d) abstinenční příznaky - po přerušení činnosti, na níž jsme závislí se dostavují nepříjemné psychické, či fyzické pocity
- e) konflikt - dochází ke konfliktu mezi naší závislostí a okolním světem (rodinou, zájmy, prací, školou apod.)
- f) recidivy - recidivami se rozumí opětovné návraty do dřívějších stavů vyvolaných činností, na níž jsem závislý, tzn. že se při dalším kontaktu s předmětem naší závislosti dostaneme do již jednou zažívaného stavu podstatně rychleji než při prvním kontaktu.⁸¹

⁸⁰ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 178-179.

⁸¹ Online dostupné na [www: http://www.fp.tul.cz/kpp/cincera/dt/studenti/a/projevy.html](http://www.fp.tul.cz/kpp/cincera/dt/studenti/a/projevy.html)

6.2 Příčiny vzniku závislosti na internetu

Internet je charakteristický tím, že je prostředím bez zábran. Tato vlastnost internetu se sama o sobě nabízí jako jedno z možných vysvětlení jevů, jako je např. "flaming" (agresivní chování ve formě slovního napadnutí). Dochází zde k vyšší otevřenosti v prostředí internetu. Fenomén prostředí bez zábran má jak pozitivní, tak negativní důsledky pro prostředí reálného života, výuku, výzkum a komerci na internetu. (Joinson, 1998)⁸²

„Jisté je, že v prostředí možností internetových nástrojů komunikace mají lidé méně zábran, než v reálném životě. Můžeme identifikovat absenci úzkosti ze sociálních situací a ztrátu obav z odhalení sama sebe.(Joinson, 1998)“⁸³

V prostředí internetu lidem samozřejmě méně záleží na mínění druhých. „Klasická omezení, pravidla a normy reálné komunikace tady nemusí platit. Výzkumy ukazují, že výše zmíněný "flaming" je v prostředí virtuální reality až čtyřikrát častější, než v reálném životě.“⁸⁴ Otázkou zůstává, do jaké míry je flaming manifestací svobody internetu a nakolik je jevem nežádoucím ve smyslu projevení agrese.

Zajímavé také je, jakým způsobem si lidé ve virtuálním prostředí získávají přátelství a jakým způsobem se mohou v prostředí internetu také zamilovat. Tento jev založen na několika následujících kritériích:

- „ *Blízkost*. V realitě fyzická blízkost, budoucí přátelé "jsou po ruce", navštěvují stejný klub, kancelář atd. Blízkost sama o sobě je důležitá v neposlední řadě proto, že máme možnost protějšek poznat, stává se pro nás předvídatelným. Na internetu je blízkost reprezentována frekvencí setkávání, tedy tím, jak často si s protějškem povídáme, "slyšíme ho", či vidíme, podle toho, co nám zrovna virtuální komunikace umožňuje. On-line přátelství (či láska) může být často dokonce silnější, než přátelství reálné. Jedním z důvodů je to, že odhalení sebe sama cizinci může zesílit efekt navracení se k němu. Na internetu se také odhalíme "cizímu" člověku snadněji, než v reálném životě.“⁸⁵

⁸²[online] dostupné na [www: http://www.fp.tul.cz/kpp/cincera/dt/studenti/a/priciny.html](http://www.fp.tul.cz/kpp/cincera/dt/studenti/a/priciny.html)

⁸³[online] dostupné na [www: http://www.fp.tul.cz/kpp/cincera/dt/studenti/a/priciny.html](http://www.fp.tul.cz/kpp/cincera/dt/studenti/a/priciny.html)

⁸⁴ *Tamtéž.*

⁸⁵ *Tamtéž.*

Jsou zde tedy evidentní odlišnosti v sociální komunikaci. Je přece jen rozdíl mezi přímou komunikací a psaným projevem, u kterého odpadá přímý kontakt s druhou osobou, při psaní si můžeme myšlenky lépe uspořádat, protože pro to máme větší časový prostor atd.

- „Dalším kritériem je míra *sdílení společných postojů, názorů* - čím více s někým souhlasíme, tím se nám zdá, že k němu máme blíže.
- Často mají k sobě blízko lidé s komplementárním vztahem - někdo, kdo rád odpovídá si bude dobře rozumět s někým, kdo se rád ptá.
- *Míra sebeodhalení - míra intimacy*. Na internetu se podstatně méně než v reálném životě spoléháme na reciprocitu, jelikož nám nevadí, že nás někdo odhalí. Můžeme snadno odejít, cítíme se podstatně více v bezpečí. Z toho plyne tendence se ve virtuálním prostředí více odhalit, ukázat všechny své stránky, říct, co si opravdu myslím.
- *Internet jako zvýšení romantiky reálného života*. Paradoxně dává internet prostor k romantickému vztahu, psaní si dopisů, posílání virtuálních růží apod.
- *Virtuální vášeň*. Sexuální podtext virtuální komunikace, na sex zaměřené chaty atd. Jedná se o nový, odlišný svět pro objevování sexuality, spojení fantazie a reality. Internet často umožní "vyzkoušet" praktiky, které bychom v reálném životě nedělali kvůli morálce, fyzickému riziku, legalitě atd. Často o sobě mají komunikující protějšky velmi nereálné představy, v důsledku chybějící informace o tom druhém, což obvykle nevadí, až do reálného setkání.“⁸⁶

Takové jsou příčiny závislosti na internetu a určitá kritéria, podle kterých se ve virtuální prostoru pohybuje, komunikujeme. Je to pohled spíše psychologický než sociologický, nicméně zajímavý. Dále bychom se zaměřili na kvantitativní popis závislosti na internetu.

Kvantitativně se za závislost považuje „např. v USA více než 11 hodin jednotlivého typu aktivity za týden a v tomto smyslu tam bylo v r. 2000 přes 200 000 závislých na internetu. V téže době v Rakousku bylo 30 000 závislých

⁸⁶ [online] dostupné na [www: http://www.fp.tul.cz/kpp/cincera/dt/studenti/a/priciny.html](http://www.fp.tul.cz/kpp/cincera/dt/studenti/a/priciny.html)

(drogově závislých bylo jen 20 000) a v Německu v r. 2003 dokonce přes 1 milion.“⁸⁷

Podle britských psychiatrů dosahuje podíl závislých celých 6 % uživatelů internetu; rakouský podíl je poloviční a americký ještě nižší, takže lze doufat, že podíl bude klesat s růstem počtu uživatelů; to by znamenalo, že k závislosti mají větší tendenci „průkopníci“, ale to v celku odpovídá zkušenostem z jiných oblastí. Další méně příznivý význam tohoto faktu je, že většinu závislých tvoří mladí lidé.

Závislost na internetu je nemoc stejně jako závislost na drogách, s níž bývá nejčastěji srovnávána. Rovněž dopady na psychiku a život závislého jsou obdobné: ztráta smyslu pro realitu, rozpad sociálních vazeb závislého, které anonymita internetu jen zrychluje, projevuje se ztráta norem chování, rozpad rodiny, izolovanost a deprese. Internet je sice levnější než droga, ale stojí přinejmenším čas (jsou popsány případy surfování nepřetržitě až 40 hodin) a nevyhnutelné zdravotní a sociální důsledky vedou nakonec ke ztrátě práce a následně ke kriminalitě stejně jako u drogové závislosti. Analogie s drogou je i v tom, že surfař se subjektivně pokládá za člena specifického internetového společenství – stejně náhražkového jako jsou party narkomanů. Specifikace konkrétních aktivit, které jsou náplní internetové závislosti je podle různých pramenů asi trojí a je otázkou, zda jde o skutečné národní odlišnosti. V USA se udává prohlížení erotických stránek, v Rakousku on-line hry a chatování, v Německu pak surfování jako takové. V některých zemích zahrnují specializované léčebny závislost na internetu do názvu (např. ve Švédsku pracuje Internet Therapy Center, nedaleko Kodaně je Ústav pro léčení gamblerské a internetové závislosti (a uvažuje se o dalším doplnění názvu o závislost na mobilním telefonu - zejména jde o manické rozesílání SMS zpráv).

Přinejmenším za jistý stupeň závislosti lze pokládat i surfování a prohlížení pornostránek na pracovišti, protože pracovník tak jedná přes jasné vědomí, že riskuje trest. Ve Velké Británii je v současnosti internet nejčastějším přestupkem na pracovišti a odsunul tak lhaní a krádeže do pozadí.

⁸⁷ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 178.

Přes 20 % britských firem už kontroluje počítačové aktivity zaměstnanců a dává výpovědi zejména za sledování pornostránek. Nedávný precedentní výrok pracovního soudu ve Frankfurtu nad Mohanem stanovil, že zjištěné stahování pedofilních stránek na pracovišti je jakožto závažné podezření ze spáchání trestného činu důvodem k okamžité výpovědi.

Závislost na počítačových hrách zdaleka není čistě internetovou záležitostí, ale tvoří její součást. „Na konferenci o vzdělávání v Londýně v r. 2001 referovala prof. Rjút Kawašima o pozitivním vlivu počítačových her na ty části mozku, které kontrolují představivost a motoriku jemných svalů, kdežto schopnost učení, dlouhodobá paměť a obecná kontrola chování zřetelně degenerují, takže hrozí agresivní a asociální jednání. Je zajímavé, že šachy naproti tomu stimulují univerzální rozvoj mozku.“⁸⁸

6.3 Závislost na počítačových hrách

Na jednom školním internetovém portálu jsem našel zajímavý článek, který nám pomůže tuto problematiku přiblížit.

Počítačové hry představují oblast speciálních počítačových programů určených k zábavě. Počítačové hry jsou odborníky, kteří se věnují léčbě závislostí, pokládány za méně nebezpečné než je tomu u výherních automatů. Avšak u gamblerství a závislostí na počítačových hrách lze najít mnoho společných rysů.

V současnosti se můžeme setkat s velkým množstvím různých počítačových her. Obecně lze hovořit o těchto stylech počítačových her: adventure, akční hry, arkády, logické hry, role-playing games, simulátory, skokové hry, scrolling games, strategické hry.

Počítačové hry lze obecně popsat jako alternativní modely reálného světa, jako simulace jeho pravidel a vztahů. To co činí počítačové hry přitažlivými pro různé lidi, lze podle různých zdrojů spatřovat v následujícím:⁸⁹

- snadná dostupnost
- pochopitelnost a jasnost pravidel
- zjednodušení světa

⁸⁸ Musil, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3, str. 179.

⁸⁹ Veškrnová, B. *Závislost na počítačových hrách*. [online] [cit. dne 25.června 2004]. Dostupné na www: <http://www.zkola.cz/zkedu/ZaSkolou/Problemovejevy/Zavislosti/VirtualniDrogy/2488.aspx>

- nabídka různých „zkoušek“ a „životních situací“
- nabídka poznání neznámého, nového, netradičního
- nevyžadování specifické sociální či fyzické schopnosti a dovednosti
- umožnění, resp. vyžadování vnoření, které vede k odpoutání se od reality
- poskytnutí možnosti hrát různé role
- umožnění činností, které jsou v reálném životě neběžné, případně společensky sankcionované
- poskytnutí uspokojení z výhry
- prožitek pocitu moci z možnosti konstruovat sebe, svou identitu, jiný svět;

Rizika závislosti počítačových her:

- v oblasti násilí a agresivity (hráč se podílí na násilí aktivněji než například v televizi nebo v kině)
- v oblasti životního stylu hráčů (dochází ke změnám životního stylu, hráč mění své postoje, hodnoty, zájmy)
- změny v oblasti fyziologické, duševní a duchovní úrovně (deficit pohybu, ovlivnění schopnosti navazovat, udržovat a rozvíjet vztahy s vrstevníky, neuvědomování si reality času, hra vytváří prostředí, do kterého může unikat před problémy v reálném životě, ..);⁹⁰

„Jak již bylo řečeno výše je závislost na počítačových nebo online hrách a celkově na počítači a internetu považována také za jistý druh sociální deviace a je srovnávána se závislostí drogovou nebo alkoholovou. Nicméně existují různí odborníci, kteří se touto problematikou začali zabývat, např. tzv. cyberpsychologové a začali zkoumat také negativní vlivy, které působí na lidskou psychiku. Je třeba dodat, že již bylo zřízeno také několik center a ústavů, kde se snaží poskytnout odbornou pomoc lidem s těmito problémy.“⁹¹ U nás taková centra a poradny zatím ještě neexistují, ale doufejme, že začnou také vznikat.

⁹⁰ Veškrnová, B. *Závislost na počítačových hrách*. [online] [cit. dne 25.června 2004]. [www:
http://www.zkola.cz/zkedu/ZaSkolou/Problemovejevy/Zavislosti/VirtualniDrogy/2488.aspx](http://www.zkola.cz/zkedu/ZaSkolou/Problemovejevy/Zavislosti/VirtualniDrogy/2488.aspx)

⁹¹ *Tamtéž.*

6.4 Problematika využívání internetu dětmi

Velmi ohroženou skupinou, stejně jako u vlivu televize, jsou děti a mládež. Problematika využití internetu dětmi se stále více dostává do popředí zájmu celé společnosti. Ve většině případů děti přichází do kontaktu s internetem mnohem častěji, než jejich rodiče. V případě neexistence jasných pravidel to pro ně ale může být velmi nebezpečné. Proto by se toto téma v žádném případě nemělo podceňovat.

Na internetu jsem našel několik článků souvisejících s touto závažnou tematikou a tak si dovoluji některé části použít. Více méně jako rady a doporučení, které by měli dětem a také rodičům pomoci, jak k této problematice přistupovat.

Pravidla pro používání internetu:

- Nevydávejte privátní informace - jméno, adresu, školu, kterou navštěvujete - na chatovacích službách či auditoriích. Než takovou informaci sdělíte e-mailem, ujistěte se, že adresát má důvěru vaší i vašich dětí.
- Nechte se dítětem poučit o službách, které používá. Jednak se ujistíte o jejich obsahu, jednak zlepšíte svou znalost internetu.
- Nikdy svému dítěti nedovolte setkání s někým, s kým se seznámil na internetu, bez vašeho souhlasu. Ujistěte se, že setkání se odehraje na bezpečném místě a své dítě doprovodíte.
- Nikdy neodpovídejte v auditoriích, chatovacích službách či mailem na zprávy, které jsou urážlivé, sexuální povahy či obsahují hrozbu. Děti NESMĚJÍ klikat na odkazy v e-mailu, pokud tento e-mail přišel od neznámého odesílatele.
- Uvědomte si, že způsob, jakým se uživatel internetu prezentuje, nemusí odpovídat realitě. Čtyřicetiletý muž může vystupovat jako dvanáctiletá dívka, aniž byste měli sebemenší možnost to zjistit.
- Počítač by měl být k dispozici v místnosti pro celou rodinu - jídelně či obývacím pokoji. Nikoliv v dětském pokoji. Zajímejte se o internetové kamarády svých dětí stejně jako se zajímáte o jejich kamarády ve škole.⁹²

Myslím si, že tyto rady by si měl přečíst každý rodič, který si uvědomuje rizika užívání internetu a předat je srozumitelně svým dětem.

⁹² [online] dostupné na [www: http://dashboard.kaza.cz/?page=ipodpora_deti](http://dashboard.kaza.cz/?page=ipodpora_deti)

Na těchto internetových stránkách byla také, pro rodiče i děti, doporučená místa, která jsou vhodná pro děti.

Dále mě také zaujaly nejčastější otázky rodičů a odpovědi zpracované odborníky společnosti Microsoft a potěšilo mě, že i firmy, které poskytují počítačový software se touto tematikou zabývají. Budu zde citovat pouze otázky a odpovědi, které mě zaujaly.⁹³

Od jakého věku mám svým dětem povolit používání Internetu?

Věk, kdy děti začínají používat Internet, se stále snižuje. Nejrychleji rostoucí skupinu uživatelů Internetu nyní tvoří předškoláci. Mnoho dětí používá Internet ve škole již od svých šesti let, takže se budou v tomto věku pravděpodobně chtít připojit i z domova. Děti mladší deseti let však obvykle nemají kritické myšlení, aby mohly trávit čas online samy. Pro se jim v případě, že využívají Internet, musíte plně věnovat. Pokaždé, kdy jsou online, se k nim posaďte. Zkontrolujte, zda navštěvují pouze weby, které jste zvolili. Naučte je, aby v Internetu nikdy nesdělovaly osobní údaje.

Mohou děti získat závislost na Internetu?

Internet je skvělý nástroj pro mladé lidi, zejména pokud mají obtíže při komunikaci s vrstevníky. Počítačově zdatné děti mohou na Internetu vyniknout, protože vzhled a sportovní výkony zde nehrají roli. To jim může pomoci při zvyšování sebedůvěry. Nadměrné používání počítače však může stydlivé děti dále izolovat od jejich vrstevníků nebo je odvádět od jiných činností, jako jsou například domácí úkoly, cvičení, spánek nebo příležitosti trávit čas s ostatními. Rodiče a učitelé si problému často všimnou až tehdy, kdy je závažný. Aktivitu online lze totiž snadno skrýt.

Vytvořte pravidla pro používání domácího počítače a snažte se, aby dítě práci s počítačem střídalo s fyzickou aktivitou. Zajistěte také, aby byl počítač připojený k Internetu ve společných prostorách, nikoli v dětském pokoji.

⁹³ Microsoft [online] [14.prosince 2004]

Dostupné na www: <http://www.microsoft.com/cze/athome/security/children/kidsafetyfaq.mspx>

Co mám dělat, pokud mé dítě někdo obtěžuje na Internetu?

Tento jev se často označuje jako cyberbullying (**kybernetická šikana**) nebo griefing a mezi teenagery se značně rozšířil. Dojde-li k obtěžování, můžete zablokovat osobu odesílající zprávy pomocí možností blokování, které jsou k dispozici v mnoha programech pro práci s e-maily a rychlými zprávami. Uložte všechny obtěžující e-mailové zprávy a předejte je svému poskytovateli e-mailových služeb. Většina poskytovatelů uplatňuje zásady vhodného používání, které zakazují obtěžování. Děti se také mohou setkat s obtěžováním a kybernetickou šikanou při hraní videoher online.

Pokud se obtěžování projevuje komentáři na webu, obraťte se na svého poskytovatele služeb Internetu (ISP) a požádejte jej o pomoc při vyhledání poskytovatele, který zajišťuje hostitelskou službu příslušného webu. Potom můžete kontaktovat příslušného poskytovatele a upozornit jej na urážlivé komentáře. Měli byste se také obrátit na místní oddělení policie. Obtěžování je trestný čin jak v reálném světě, tak na Internetu. Je nezákonné opakovaně s někým komunikovat takovým způsobem, že se kvůli tomu obává o vlastní bezpečnost a bezpečnost dalších osob.“

To je jen několik rad, které se týkají opatrnosti dětí v přístupu na internet a také tématu této práce, protože stejně jako šikana ve škole či na vojně je považována za jednu z forem deviantního chování, lze vidět i zde jistou analogii s tzv. kybernetickou šikanou.

V závěru bychom mohli také pohovořit o určité prevenci negativních účinků internetu nebo médií celkově. Tato prevence by mohla být realizována mediální výchovou ve školách, s kterou se ale teprve většinou začíná. Výsledkem této výchovy by měla být mediální gramotnost, která pomůže dětem orientovat se v médiích a jejich účincích.

ZÁVĚR

Diplomová práce popisuje působení médií na jednotlivce i společnost. Poskytuje přehled o vývoji médií a jejich negativním vlivu na člověka, který je zvláště silný u dětí a mládeže. Nabízí přehled širokého spektra faktorů majících vliv na psychiku jedince a na proces socializace jedinců. Analyzuje, jakým způsobem média ovlivňují společnost a odhaluje, která média mají v současné době největší vliv na sociálně deviantní chování ve společnosti. Popisuje rizika, která s sebou přináší násilí v médiích, nadměrné sledování televize, pornografie, počítačové hry a v současnosti hojně využívaný internet.

Upozorňuje na vznik možných závislostí při nadměrném užívání internetu a na nebezpečnost některých obsahů tohoto média, jedním z nich i pornografie, jež jsou volně přístupné. V závěru se zabývá také problematikou využívání internetu dětmi a radí rodičům jak s ním naučit své děti zacházet, aby se pro ně nestal nebezpečným.

V diplomové práci jsou prezentovány názory odborníků z různých vědních oborů, kteří se problematikou médií zabývají. Práce se také snaží předložit nejnovější výsledky výzkumů z oblasti této tematiky.

Z pedagogické hlediska je třeba uvědomit si, že existuje možná prevence škodlivých účinků těchto médií, kterou by bylo rychlejší zavádění mediální výchovy do škol, která by děti naučila využívat média ke svému prospěchu a to nikoliv teoretickým poučováním o médiích, ale praktickým přístupem k nim. K tomu ale jistě povede dlouhá a trnitá cesta.

Doufám, že si všichni budoucí čtenáři této práce uvědomí, že význam vlivu masmédií na člověka je obrovský a že je potřeba i nadále jeho důsledky zkoumat vyhodnocovat a sledovat jejich vývoj.

Použitá literatura

- BENEŠ, Z. *Dějiny středověku*. 1. vyd. Praha: Práce, 1994. ISBN 80-208-0316-5
- BOURDIEU, P. *O televizi*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7239-122-4
- GÁL, F. *Násilí*. 1. vyd. Praha: Egem, 1994. ISBN 80-85395-41-X
- HRČKA, M. *Sociální deviace*. 1. vyd. Praha: Slon, 2001. ISBN 80-85850-68-0
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0
- JIRÁK, J.; KÖPPLOVÁ, B. *Média a společnost*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-697-7
- MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80 – 7178 – 771 – X
- Mc LUHAN, M. *Člověk, média a elektronická kultura*. 1. vyd. Brno: Jota, 2000. ISBN 80-7217-128-6
- Mc LUHAN, M. *Jak rozumět médiím*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1991. ISBN 80-207-0296-2
- Mc Quail, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-200-9
- MUNKOVÁ, G. *Sociální deviace*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0279-2
- MUSIL, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3
- POSTMAN, N. *Ubavit se k smrti*. Praha: Mladá fronta, 1999. ISBN 80-204-0747-2
- REIFOVÁ, I. a kol. *Slovník mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-926-7
- SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8
- SAK, P.; SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. 1. vyd. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2
- VÝROST, J.; SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6
- ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. Praha: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-86473-08-02

Elektronické odkazy:

- Projevy, závislosti na internetu [Online] dostupné na www:
<http://www.fp.tul.cz/kpp/cincera/dt/studenti/a/projevy.html>
- Příčiny závislosti na internetu [Online] dostupné na www:
<http://www.fp.tul.cz/kpp/cincera/dt/studenti/a/priciny.html>
- Veškrnová, B. *Závislost na počítačových hrách*. [online] [cit. dne 25.června 2004]. Dostupné na www:
<http://www.zkola.cz/zkedu/ZaSkolou/Problemovejevy/Zavislosti/VirtualniDrogy/2488.aspx>
- Pravidla pro používání internetu : [online] dostupné na www:
http://dashboard.kaza.cz/?page=ipodpora_deti
- Microsoft [online] [14.prosince 2004]
Dostupné na www:
<http://www.microsoft.com/cze/athome/security/children/kidsafetyfaq.msp>

Přílohy:

1. Kde se bere síla reality show?
2. Zákon č. 231/2001 o provozování rozhlasového a televizního vysílání.

Příloha č. 1 – Článek o reality show

Kde se bere síla reality show?

(PhDr. Mgr. Jeroným Klimeš, Ph.D.)

Historie reality show

Definice reality show není ujednocená, ale různé přístupy mají společné to, že se jedná o nehrané reakce reálných lidí (tj. zpravidla neherců) v autentických životních situacích. Reality show se dají rozdělit do tří typů:

- 1) Vysílání, které monitoruje denní život celebrit či obyčejných lidí. Známý tímto zveřejňováním soukromí je například Ozzy Osbourne.
- 2) Skryté kamery, které zachycují lidi v různých zábavných situacích.
- 3) Tzv. reality game show, které zachycují soutěžící v průběhu několika dní až týdnů, a kdy se vítězí na základě popularity a oblíbenosti publika. Tento druh reality show je tedy určitým druhem mediálního soutěžení a těm se budeme věnovat nejvíce.

Televizní soutěže byly populární již v 50. letech a od začátku byly spojeny s podvody. V 70. letech Chuck Barries začal zveřejňovat osobní detaily, které umožňovali divákům větší identifikaci s účinkujícími. Za první skutečnou reality show se považuje série od PBS s názvem Americká rodina, která se vysílala v USA a měla 12 dílů. Od těch dob se teorie a praxe reality show velmi rozvinula. U náročnějších her, jako je Velký bratr, Trosečník (Survivor), například nechybí psycholog, který nejen vybírá a vylučuje psychicky labilní jedince, ale je účastníkům k dispozici po skončení soutěže, aby předcházel a mírnil psychické problémy, které se mohou dostavit.

Reality show a jiné televizní soutěže se těší kolísající přízni publika. Je zřejmé, že i tento článek vděčí za svůj vznik první větší reality show "Česko hledá superstar", a tedy je možno předvídat, že tato vlna zájmu zase časem opadne. Pojďme se tedy zamyslet, jaké psychologické jevy reality show využívají, aby pobavily diváky a zvýšily sledovanost televizních stanic.

Síla lidského pohledu a pozornosti

Náš "slovenský bratr" Andy Warhall kdysi v Americe prohlásil: "V budoucnu každý bude slavný patnáct minut." A tak umožňoval komukoliv vystoupit v televizi

na 15 minut. Dotyčný mohl dělat cokoli: Hovořit, dělat šašky, zpívat či jen tak koukat. Zkrátka měl 15 minut, kdy mu věnoval pozornost takřkajíc celý svět. Ano, pozornost a lidský pohled. To je drahé platidlo, kterého se malé děti dovolávají křikem, ale svou cenu neztrácí ani v dospělosti. Z antiky je známý Herostratos, který z touhy po slávě v roce 365 př. Kr. zapálil Artemidin chrám (sedmý div antického světa) a tím dal jméno psychické poruše: herostratismus. Touhu Herostrata, myšlenku Andy Warhalla a stejnou psychologickou potřebu pohledu a pozornosti rozvádí i reality TV shows. Jen místo 15 minut mají dotyční mají víc času. Televizní soutěže trvají od půl hodiny až v projektech umělých vězení tráví účastníci celé měsíce. Tyto show poskytují uspokojení účastníkům, kteří si takto mohou užívat stimulující pozornosti milionů diváků, získávají ocenění a obdiv nebo naopak riskují ostudu.

Na druhé straně pohled a pozornost druhých mohou být nebezpečné či projevem agrese. Například nedoporučuje se dlouze hledět dravcům do očí, protože to spouští jejich agresivní chování. Například uhýbáme zrakem při dlouhých pohledech a stejně tak i psychologie popsala potřebu: Mít výhled, ale nebýt viděn. Tedy i televizním divákům reality show umožňují si klidně prohlížet účastníky klání v detailu, mít je jako na dlani, a při tom být ve větším klidu, než když sedíme v dopravním prostředku a prohlížíme si tváře a reakce spolucestujících. Ale to zdaleka nejsou všechny potřeby, které reality show uspokojují.

Zápasy gladiátorů a reality show

Podle evoluční psychologie jsme jen vykonavateli archaických mechanismů, které jsou staré miliony let. Reality show tedy mohou mít právě takový úspěch, do jaké míry se jim podaří tyto mechanismy využít a vydolovat ve svůj prospěch. Pohled a pozornost jsou jedněmi z nich, ale ukažme si i další. Říká se, že moderní technologie zkracují vzdálenosti. To je však pravda jen z části. Je totiž třeba říci, že o co se zkrátily vzdálenosti mezi televizním studiem a divákem, o to se prodloužily vzdálenosti od našich sousedů. Vzpomeňme na První Republiku: Již nechodíme se sousedy a kamarády na procesí, průvody, do klubů a spolků, do Sokola či Orla, ale koukáme na televizi. Všechny frustrované potřeby kontaktu s lidmi, faktické a fyzické osamění, všechna energie, která nám tím pádem přebývá, se musí někde vybit. Reality show je ideálním hromosvodem. Je to něco mezi zápasem gladiátorů a posezením se sousedem.

Reality show přináší divákům reálné lidi - ne herce, ne fikci scénáristy, ale

skutečné reakce lidí z ulice, lidí jako jsem já nebo vy. Ta holka, která se snaží zaujmout porotu, by klidně mohla být naše dcera či sestra. Všechny tváře jsou nové, neokoukané, všechny jejich reakce budou svým způsobem překvapující. Nejsou to okoukané typy jako Janžurová či Eben, jejichž herecké grify známe již nazpaměť.

Formát soutěží umožňuje divákovi se s někým ztotožnit, opět být členem jakési prehistorické tlupy, která buď zvítězí nebo zahyne. Reality show tak aktivuje černobílé vidění světa, stejně jako u sportovního klání. Jeden účastník je svatý, vše se mu odpouští a jsme pro něj schopni udělat cokoli. Svému favoritovi pošlu desítky hlasů pomocí SMS, i kdyby mě to mělo finančně zruinovat. Ti ostatní jsou personifikací veškerého zla. Někdo se rád přidává na stranu silnějšího, jiný na stranu slabšího. Každopádně z těchto atavizmů profituje televize a to mnohé štve. Avšak kdo dokáže nebýt jen loutkou v rukou šikovných televizních manipulátorů?

Antimanipulativní obrany

Vlna úspěšné reality show dokáže vyburcovat celý národ. Jako v obdobích před válkami klesá počet těch, kteří jsou nevyhranění. Národ se rozděluje na zaryté příznivce a stejně zaryté odpůrce reality show a ta na oplátku formuje obě tyto skupiny. U odpůrců objevuje to, co se označuje za antimanipulativní postoje. Právě proto od nich slyšíme věty na adresu příznivců: "To musí být úplní blbci, copak nevidí, jak je manipulují? Jak na nich rýžují? Dnes se na to dívají, posílají drahé smsky. Zítra si koupí CD. Jediný, kdo si na tom namastí kapsu, je televize. Kromě toho vylučování po každém kole není objektivní, ale řízený, aby na tom vydělal Tip Sport eventuálně Blesk ap." Tito antimanipulativní odpůrci sice ze zásady nekoupí žádné CD a nepošlou žádné smsky, ale přesto jsou sociálním tlakem ovlivněni už tím, jak rozvažují, jak se snaží pochopit "nerozum" svých bližních. Tak i vstřebávají náladu a mnohé myšlenky reality show, aniž jsou si toho vědomi. Tito zarytí odpůrci se pak snadněji stanou kořistí jiné davové mánie, kde ale budou na druhé straně barikády a ani jim to nepříjde. Najednou budou mít pocit, že jsou součástí dobrého hnutí, že díky jejím hlasům například ožije česká hudební scéna, že jde o to, vybrat nejlepšího zpěváka nebo osobnost ap. Skutečně neovlivněné skupiny jsou pouze dvě: Ti, kteří o hře nic neví, a ti, kterým reality show nic neříká, nudí se u ní, a nemají žádné puzení ji sledovat ani kritizovat. Je těžké říci, kde leží pravda. Velice záleží na vnitřních pohnutkách, jak příznivců a

odpůrců, ale i pořadatelů. Avšak jedno je jisté. Stejně jako u jakékoli reklamní manipulace, tedy i v případě reklamního tlaku reality show, platí, že nejlepší obranou vůči manipulacím vždy byl, je a bude zdravý rozum, jistá opatrnost a schopnost oddálit uspokojení od nějaký ten měsíc. Jinými slovy nejvíce budou profitovat ti, kteří počkají dva měsíce, a pak si koupí CD Superstar zlevněné na 30 Kč.

Mysl účastníků během soutěže

Pro člověka, který neprošel takovou zkušeností, je těžké si to představit. Podobnou zkušenost mohou mít účastníci zážitkových kurzů, ale přeci jenom hic reflektorů, upřené oči kamer, televizní tým pobíhajících, důležitých lidí je něco, co vyvolává vzrušení i bez tušených tisíců televizních diváků. Takové vzrušení může jednoho stimulovat k maximálnímu výkonu, mozek druhého naopak zavelí k útlumu. Tento ochranný útlum je však zodpovědný za trapné chyby a začátečnické omyly, které by normálně účastníci neudělali, ale za které se stejně vždy znova a znova stydí, kdykoli si na ně vzpomenou. Například velká snaha uspět v jedné disciplíně, vyvolává ztuhlost a neschopnost uvolněně a přirozeně reagovat na podněty poroty. Takto i po delší době po účinkování má případný úspěch či neúspěch velký vliv na sebevědomí lidí, protože je mnohonásobně přehráván v mysli v podobě úvah, "co by bylo, kdybych zareagoval jinak".

Emoce jsou jen cukřík

Je třeba si uvědomit, že doba účinkování je nabytá událostmi. Mysl dotyčného je zahlcena novými dojmy, je pod tlakem aktivit, tedy nemá čas na zpracovávání a bilancování dojmů. Vše se děje příliš rychle na to, aby to mohlo vytvořit pevnou identitu. Období účinkování je série drobných úspěchů, která překonává hranice všedních dnů. Tím se vybudí fantazie, která vykreslí vzdušné zámky o tom, jak bude dotyčný slavný, jak je okouzlující, jak nebude mít už žádné problémy ap. Tyto fantazie jsou mimořádně opojné a provází je slastné emoce. Ale emoce mají podobnou funkci jako cukřík pro cirkusového koně za dobrý výkon, tzn. jsou evolučně naprogramované, aby odměnily úspěch, ale pak rychle odezněly. Je to pochopitelné. Člověk, který by se nacházel trvale v opojných pocitech není schopen přiměřeně reagovat na nebezpečné podněty - přehlíží je a to jej v divočině může stát život. (Vždyť co jiného je drogová závislost?) Proto příroda slastnými pocity šetří a používá je jako šafránu jen tam, kde je třeba.

Například zamilovanost je fáze opojení, která slouží k tomu, aby se člověk odtrhl od primární rodiny a často s téměř cizím člověkem rozmnožil své geny. Ale stejně jako prvotní zamilovanost rychle končí, ani opojné pocity slávy nemohou dlouho trvat. S vyčerpáním a se zákonitými neúspěchy se účastníci propadají do deprese, prázdna, ale ty už v televizi neuvidíme. Ve skrytu soukromí, často v osamění běží účastníkům strachy a obavy z života, kterých se vždycky báli, které skrývali před okolím. Končící reality show je může ještě vyburcovat k sérii obranných manévřů, které mají za úkol prodloužit tyto opojné okamžiky, ale chyba lávky. Stejně nakonec přijde procitnutí do reality a tou jistě nebude reality show. Ti účastníci, kteří jsou větší osobnosti, si dokáží od pocitů slávy udržet odstup. Těm se pak pomalu začínou otvírat vrátka do showbusinessu, kde by většina z nich ráda na trvalo zakotvila snad proto, že svět showbusinessu se tváří, jako by byl prost jakýchkoli starostí.

Co čeká účastníky reality show?

Mají-li se takové účastníci reality shows v showbusinessu udržet, musí si udržet odstup od svých fantazií a rychle se zapojit do produkčních týmů. Najít kompromis mezi svými schopnostmi na jedné straně a schopností spolupráce na druhé straně. Řada vynikajících umělců zapadla, protože byla příliš samostatná a originální a nebyla schopna pracovat v týmu. Na druhé straně se v televizních týmech udržují celé zástupy umělecky neschopných, kteří však vynikají devótností. Jsou schopní udělat cokoli, jen aby se udrželi na obrazovkách, protože jsou si velmi dobře vědomi, že nic jiného neumí. Problém slavných však spočívá, že od okamžiku proslavení často přestávají na sobě pracovat. Málo čtou, nevzdělávají se, ale o to víc se pohybují na večírcích a snobských párty, sledují, kde o nich co napsali, kde mají fotku na titulní straně ap. Ale umělecká tvorba se nedá vařit z vody. Samotný talent nestačí zastavit klesající sledovanost. Dlouhodobý úspěch vyvěrá ze skutečné osobnosti. Stačí se podívat na rozdíl mezi vzdělanostní úrovní komiků dnes a dříve. Například srovnajte propastný rozdíl mezi rozhledem Petra Novotného a Jana Wericha. Pokud tedy vítězný účastník reality show se chce udržet u vesla, musí neustále budovat svou osobnost a to jak ve smyslu vlastních schopností a vzdělání, tak ve smyslu spolupráce, tj. podívat se, kde by mohl být užitečný. Například Karel Gott také začínal jako zámečník v ČKD či Letově a uspěl jakési soutěži ne nepodobné dnešní Česko hledá superstar. Ani jeho odpůrci nemohou popřít, že z obyčejného strojního zámečníka urazil velký kus

cesty. Z účastníků pak mimo showbusiness skončí ti, kteří nejsou v těchto dvou oblastech obstát, a samozřejmě ti, kteří o to nestojí.

Jakými fázemi procházejí účastníci

Na začátku stojí vždy fantazie o úspěchu, které jsou mnohonásobně opakované, a právě toto opakování je nabíjí silou. Jakmile se tyto fantazie začnou uskutečňovat, dostaví se popsané slastné emoce. Rychlý sled událostí brání dotyčným nejen bilancovat aktuální prožitky, ale především vracet se k minulým traumatům. Tedy jakoby všechny staré trápení a starosti naráz vymizely. Avšak úleva od minulosti je jen dočasná, i když v této fázi mají dotyční pocit, že bude trvat věčně. Příprava a účinkování vyvolává stres, který redukuje paměť, která je pak útržková a ostrůvková. Jakoby stres přechoval do paměti nové a nové zážitky, které se jen ukládají, ale nezpracovávají. Zpracovávat se začnou až po té, co zátěž pomine. Průvodním jevem budou pocity prázdna, u někoho až deprese, kdy se budou ještě měsíce a někdy i roky znova a znova ve vlnách přehrávat události ze show. U účastníků, kteří mají sklony k sebenenávisti, se budou přehrávat spíše okamžiky selhání. U zdravých jedinců to bude směs všech možných detailů, které se občas vynoří v nečekaných souvislostech. Díky této zkušenosti mohou mít i pocit změněnosti po návratu do všedního dne. U někoho se může rozvinout až derealizační syndrom - pocit, jako by věci a lidi okolo nich byli za jakousi záclonou, která je od něho odděluje, nebo depersonalizační syndrom, kdy má dotyčný pocit, že jakoby to ani není on, kdo jedná, ale že je to někdo jiný či nějaký automat. Okolí pak bude mít sklon většinou chybně považovat toto chování bývalých účinkujících za povýšenost. Na druhé straně ani ta není zcela vyloučená, avšak její hlavním úkolem je ochránit nitro účastníka před tíživou minulostí, před pocity, kterým by obecně rád unikl a které jakoby mávnutím kouzelného proutku neexistovaly v době soutěže. Reality show tedy nejsou jen třpytivým pozlátkem, ale může se za nimi skrývat i hodně bolesti a lidského utrpení.⁹⁴

⁹⁴ [online] Dostupné na [www: http://sweb.cz/Jeronym.Klimes/clanky/psychologie/reality_show.htm](http://sweb.cz/Jeronym.Klimes/clanky/psychologie/reality_show.htm)

Příloha č. 2.

Zákon č. 231/2001 o rozhlasové a televizním vysílání